

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS
MAGISTRO PROGRAMA

AGNĖ RAGINYTĖ
II kurso studentė

**HIBRIDINĖS GRĖSMĖS: ATGRASYMO PERSPEKTYVA
NATO – RUSIJOS KONTEKSTE**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: Dr. Deividas Šlekys

Vilnius, 2016

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIS APRAŠAS

Raginytė A., Hibridinės grėsmės: atgrasymo perspektyva NATO – Rusijos kontekste: Tarptautinių santykių ir diplomacijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas D. Šlekys. – V., 2016. – 60 p.

Reikšminiai žodžiai: hibridinės grėsmės, V. Gerasimovo doktrina, pritaikytas atgrasymas (angl. *tailored deterrence*), NATO atgrasymo strategija, Rusija, Rusijos ideologija, geopolitika, valdžios struktūros.

Šiame darbe nagrinėjamos NATO atgrasymo strategijos perspektyvos Rusijos hibridinių grėsmių atveju. Vertinant atgrasymo perspektyvas, ieškant NATO atgrasymo strategijos efektyvinimo būdų, remiamasi pritaikyto atgrasymo (angl. *tailored deterrence*) teoriniu modeliu.

Darbą grindžiant pritaikyto atgrasymo teorija, pateikiama aktuali Rusijos ideologijos, geopolitinių vertinimų, valdžios struktūrų analizė; įvertinami NATO atgrasymo strategijos trūkumai; pasiūlomi būdai kaip, atsižvelgiant į analizės rezultatus, efektyvinti NATO atgrasymo strategiją konkrečiau veikėjo, šiuo atveju – Rusijos – atvejui, susiduriant su kylančiomis hibridinio pobūdžio grėsmėmis.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „Hibridinės grėsmės: atgrasymo perspektyva NATO – Rusijos kontekste“ yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Agnė Raginytė

(parašas)

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. TEORINIS PAGRINDAS: klasikinis vs. pritaikytas (angl. <i>tailored</i>) atgrasymas	11
2. Rusijos hibridinės strategijos samprata - išskiriant svarbiausius tyrimo aspektus	17
3. Rusijos hibridinių veiksmų atgrasymui svarbiausių aspektų analizė.....	21
3.1. Ideologija	21
3.1.1. Demokratinių atributų vertinimas.....	22
3.1.2. Savo galios vertinimas	25
3.2. Geopolitika	29
3.2.1. Įsipareigojimo ginti supratimas	30
3.2.2. Geopolitinė regiono svarba Rusijai – absoliučių tikslų iškėlimas ir pasiryžimas jų siekti.....	33
3.3. Valdžios struktūros	35
3.3.1. Žvalgybos institucijos	36
3.3.2. Civilinės – karinės jėgos struktūrų santykis.....	38
4. Pagrindiniai NATO atgrasymo strategijos principai.....	40
5. NATO atgrasymo strategijos trūkumai	43
6. NATO atgrasymo strategijos pritaikymas Rusijos hibridinių veiksmų atvejui	46
IŠVADOS.....	49
SUMMARY	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	54

ĮVADAS

Pastaraisiais metais tarptautinėje aplinkose susiduriama su nelengvais iššūkiais – konfliktai Ukrainoje, Sirijoje, destabilizuojantys tarptautinę saugumo aplinką. Atsižvelgiant į priešiškus Rusijos veiksmus minėtuose konfliktuose, susidariusi įtampa tarp Vakarų bei Rusijos prilyginama Šaltojo karo laikams. Įtampą dar labiau stiprina konfliktuose pasitelkiamos naujos kovos priemonės ir būdai siekiant tikslų. Naujų kovos priemonių naudojimą labiausiai aktualizavo Rusijos agresija Ukrainoje. Konfliktas greit pavadintas „hibridiniu“, o Rusija įvardinta kaip valstybė, vystanti bei įgyvendinanti hibridinio karo strategiją. Įsivyravo metaforinė samprata, atspindinti svarbiausias dilemas besikeičiančioje tarptautinėje saugumo aplinkoje, jog kylančios hibridinės grėsmės – tai tarpusavyje susilieję skirtingos prigimties iššūkiai (etniniai konfliktai, terorizmas, migracija, silpnos institucijos), į kuriuos įsitraukia daug skirtingų veikėjų (reguliariosios bei nereguliariosios pajėgos, kriminalinės grupuotės), kai pasitelkiamos tiek konvencinės, tiek nekonvencinės priemonės (karinės, diplomatinės, technologinės).¹

Šių dienų saugumo diskurse, atsižvelgiant į pastarojo meto įvykius, hibridinių grėsmių aspektas tarptautiniame kontekste vis dažniau svarstomas. Pabrėžiama, jog susiduriama su naujomis grėsmėmis ir saugumo iššūkiais, kuriems atsirasti įtakos turi naujos karinės bei ne karinės priemonės, tarptautinės teisės raida. Kadangi stebima įtampa tarp NATO bei Rusijos, hibridinių grėsmių svarstymai itin aktualūs NATO, tarptautinės saugumo bendruomenės, darbotvarkėje. Štai Velso susitikime priimtoje deklaracijoje pažymimas ryžtas užtikrinti NATO pajėgumus, gebančius efektyviai atsakyti į hibridinių grėsmių keliamus iššūkius, apimančius platų spektrą aiškių ir paslėptų karinių, sukarintų, civilinių priemonių, kurios veikia išvien itin integraliai.² NATO strateginiuose svarstymuose pabrėžiama, jog, išnagrinėjus hibridinių grėsmių pobūdį, būtina vystyti atsako strategijas, kurios apimtų ne vien karinį, bet ir politinį lygmenį, kadangi hibridinių grėsmių atveju, priešininkas, siekdamas savo interesų, nori destabilizuoti tiek karines, tiek politines bei socialines struktūras.³

¹ European Parliamentary Research Service, “Understanding Hybrid Threats”, June 2015, <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA\(2015\)564355_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA(2015)564355_EN.pdf)> [Žiūrėta 2015 – 09 – 15].

² Wales Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, 05 Sep. 2014, <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm> [Žiūrėta 2015 - 05 – 23].

³ Julian Lindley French, „NATO and New Ways of Warfare: Defeating Hybrid Threats”, NATO Defence College, Conference Report 03/15, May 2015.

Gilesnis hibridinių grėsmių supratimas itin reikšmingas ne tik atsakant į tam tikrus vykstančius priešiškus veiksmus, bet ir norint atgrasyti priešininką nuo agresyvių veiksmų. Atgrasymas šiuo atveju ne ką mažiau svarbesnis nei tolesnė gynyba.⁴ Vienas iš NATO tikslų – stiprinti atgrasymą kaip esminį kolektyvinės gynybos principą.⁵ Galima teigti, jog būtent atgrasymui – siekiui palaužti priešininko norą imtis agresyvių veiksmų – tenka pirminis vaidmuo. Sėkmingas atgrasymas užkerta kelią konflikto eskalacijai. 2016 m. Lietuvoje, Trakuose, vykusio NATO Sniego susitikimo metu, NATO generalinio sekretoriaus pavaduotojas Alexander Vershbow pabrėždamas, jog saugumo aplinka tampa vis labiau kompleksiška, pažymėjo, kad Aljansas dėjo dideles pastangas ir šiuo metu yra geriau pasirengęs atliepti naujo pobūdžio grėsmes – siekiant koordinuoti gynybą, rytų sąjungininkėse šalyse įsteigti NATO štabai, organizuota šimtai pratybų stiprinant NATO pajėgų sąveikumą, teikta parama Rytų partnerėms, ypatingai Ukrainai, Gruzijai, Moldovai, stiprinant jų galimybes apsiginti.⁶ Paradoksalu, tačiau nepaisant visų Aljanso pastangų, grėsmė Rytiniame Aljanso flange nesumažėjo, veikiau priešingai, Rusijos valia imtis agresyvių veiksmų, griaunančių tarptautinį stabilumą, ne tik nepalaužta, bet sustiprinta. 2016 m. išvakarėse Rusijos prezidentas Vladimiras Putinas priėmė naująją Rusijos saugumo strategiją, kurioje pažymima, jog veiksmai, kurių ėmėsi NATO – įvardijami kaip artėjimas prie Rusijos sienos – kelia grėsmę nacionaliniam saugumui, o tai reiškia, jog Rusija yra pasiryžusi naudoti agresyvias priemones siekiant grėsmę nuslopinti, apginti nacionalinius interesus naudojant tiek karines, tiek kitas, kaip galima įvardinti, hibridines, priemones.⁷ Vadinasi, NATO veiksmai susiduriant su naujais iššūkiais nebuvo sėkmingi atgrasymo kontekste – priešininko valia nėra nusilpninta, priešingai, auga NATO – Rusijos priešiško eskalacija. Šiame kontekste NATO atgrasymo perspektyvos stiprinimas bei modernizavimas, užtikrinant efektyvumą, itin aktualus.

Atgrasymas pasikeitusioje saugumo aplinkoje, NATO kylantys atgrasymo iššūkiai Rusijos agresyvių veiksmų, hibridinių grėsmių kontekste, gan plačiai aptariami ir diskutuojami. Dažniausiai vadovaujamosi klasikinio atgrasymo logika, teigiant, jog siekiant sėkmingai atgrasyti, reikia didinti Aljanso dislokuotų pajėgų rytinėje bei centrinėje Europos dalyje mastą, užtikrinti pastovų NATO pajėgų buvimą minėtuose regionuose, organizuoti daugiau karinių pratybų, didinti gynybos

⁴ Julian Lindley French, „NATO and New Ways of Warfare: Defeating Hybrid Threats”, NATO Defence College, Conference Report 03/15, May 2015.

⁵ North Atlantic Treaty Organization, “Deterrence and Defence Posture Review”, 20 May 2012, <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm?selectedLocale=en> [Žiūrėta 2015 – 10 – 01].

⁶ North Atlantic Treaty Organization, “21st Century Deterrence: Remarks by NATO Deputy Secretary General Alexander Vershbow at the Snow Meeting in Trakai, Lithuania” 15 January 2016, <http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127099.htm> [Žiūrėta 2016 – 02 – 01].

⁷ Alex Lantier, “New Strategic Document of Russian Federation: US and NATO Identified as Threats to National Security”, 5 January 2016, <<http://www.globalresearch.ca/new-strategic-document-of-russian-federation-us-and-nato-identified-as-threats-to-national-security/5499479>> [Žiūrėta 2016 – 01 – 10].

finansavimą, taip pat užsimenama apie branduolinės strategijos peržiūrą.^{8,9} Pastebėtina, jog šiuo atveju atgrasymas literatūroje dažnai suliejamas su gynyba, pastarajai skiriant didesnę dėmesį, svarstant kokių atsakomųjų veiksmų reiktų imtis, kai agresorius jau imasi aktyvių veiksmų.¹⁰ Štai plk. lt. Daniel T. Lasica darbe „Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory“ siekia išvystyti pergalės teoriją hibridinio karo atveju, koncentruojantis ties strateginiu lygmeniu.¹¹ Nagrinėjant JAV atvejį, svarstoma, kaip turėtų būti naudojama galia siekiant strateginių politinių tikslų, kokių pasekmių, rezultatų galima tikėtis, kaip turėtų būti priimami sprendimai ginant nacionalinius interesus.¹² Matyti, jog esminis tikslas – strateginiai pokyčiai nacionaliniu lygmeniu, sąlygoti hibridinio karo grėsmių. Toks pats tikslas keliamas ir Latvijos gynybos akademijos dokumente „Russia’s New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian defence Policy“. Šiame darbe, remiantis situacija Ukrainoje, svarstomos galimos strategijos Latvijos atžvilgiu bei būtiniausi siektini prioritetai stiprinant gynybinius pajėgumus.¹³ Kituose darbuose, nagrinėjant hibridinio karo atnešamų pokyčių įtaką tarptautinei sistemai, taip pat žvelgiama į šalių karinių doktrinų, vidaus strateginius pokyčius.¹⁴

Nepaisant šių klasikinių argumentų, reikšmingą vietą literatūroje užima požiūris, jog šių dienų kontekste atgrasymas turi būti kitoks nei įprasta manyti. Aktualioje literatūroje pažymima, jog Rusijos aktualizuojama konflikto samprata, sujungianti gerai žinomus, įprastus elementus su naujomis, moderniomis koncepcijomis į holistinį, daugiavektorinį - hibridinį - konflikto modelį, kelia itin didelį iššūkį NATO tradiciniam pasirengimui gynybai, kuri paremta garsiojo penktojo straipsnio įsipareigojimais.¹⁵ Pažymėtina, jog būtent penktojo straipsnio įsipareigojimai, kurių veikimas hibridinio karo kontekste tampa vis labiau abejotinas, yra vienas iš dabartinių NATO atgrasymo elementų, reikšmingų mažosioms NATO sąjungininkėms, tame tarpe ir Lietuvai, todėl tai svariai

⁸ Steven Pifer, “NATO’s deterrence challenge is conventional, not nuclear”, IISS, 07 April 2015, <<https://www.iiss.org/en/politics%20and%20strategy/blogsections/2015-932e/april-ea11/natos-deterrence-challenge-is-conventional-not-nuclear-a56d>>, [Žiūrėta 2015 – 10 – 01].

⁹ Edgar Buckley and Ioan Pascu, “ NATO’s Article 5 and Russian Hybrid Warfare”, *Atlantic Council*, 17 March 2015, <<http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-s-article-5-and-russian-hybrid-warfare>>, [Žiūrėta 2015 – 10 – 01].

¹⁰ Dave Johnson, "Russia’s Approach to Conflict – Implications for NATO’s Deterrence and Defence", NATO defence College, Research Paper 111, Rome, April 2015, 12.

¹¹ Lt. Col. Daniel T. Lasica, “Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory”, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, 2009 , 1 – 39, <<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a513663.pdf>>, [Žiūrėta 2015 – 05 – 25].

¹² Ten pat, 1-3.

¹³ Janis Berzins, „Russia’s New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy“, National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, April, 2014.

¹⁴ Sascha-Dominik Bachmann, Hakan Gunneriusson, “Hybrid wars: 21st Century’s New Threats to Global Peace and Security“, *Scientia Militaria*, Vol 43, No. 1, 2015, 8.

¹⁵ Dave Johnson, "Russia’s Approach to Conflict – Implications for NATO’s Deterrence and Defence", 1-2.

stiprina temos aktualumą, kelia poreikį giliau analizuoti kylančias naujas grėsmes bei jų atgrasymo galimybes, neapsiribojant tradicinėmis įžvalgomis.

Atsižvelgiant į kintančią saugumo aplinką, diskusija, palaikanti „atnaujinto“ atgrasymo poreikį, tęsiama toliau. Teigiama, jog hibridinių grėsmių kontekste per daug dėmesio skiriama vien karinei jėgai, tikintis tokiu būdu užtikrinti atgrasymą.¹⁶ Glenn Snyder teigimu, atgrasymas aukštesniame agresyvumo lygyje gali ženkliai sumenkinti atgrasymą žemesniame agresyvumo lygyje – idėja pagrindžiama argumentu, jog esant garantuotoms abipusio susinaikinimo sąlygoms tarp dviejų priešišku galių, tiesioginis ar didesnio masto karas tampa labai mažai tikėtinu, kadangi abi šalys siekia išvengti susinaikinimo, tačiau esant tokioms sąlygoms, abi šalys gali manyti, jog įsitraukimas į mažesnio masto priešiškus veiksmus blogomis pasekmėmis nesibaigs.¹⁷ Tai tik padidina paskatas imtis hibridinio pobūdžio veiksmų. Maža to, hibridinio karo kontekste NATO atgrasymo strategija, paremta greituoju kariniu reagavimu, kartais laikoma viena iš silpnųjų, kadangi, visų pirma, sunku sutarti dėl į konfliktą įsitraukusių veikėjų, kyla sunkus priešišku veiksmų priskyrimo konkrečiai galiai klausimas, antra, vien kariniais veiksmais nebus išspręstas nereguliuojamų priemonių taikymas, trečia, atgrasymas, paremtas vien karine jėga nėra patikimas.¹⁸ Taigi, tokiu atveju, atgrasymas pasitelkiant daugybę karinių priemonių gali tik paskatinti imtis hibridinių veiksmų, o ne sėkmingai atgrasyti.

Įdomu tai, jog literatūroje, remiantis „naujo“ atgrasymo poreikio logika, vyrauja bendro pobūdžio siūlymai kaip turi keistis NATO atgrasymo politika, neatsižvelgiant į specifinius veiksnius. Pavyzdžiui, siūloma stiprinti bendradarbiavimą su tarptautinėmis institucijomis, ypač Europos Sąjunga,¹⁹ stiprinti sankcijas, kurios tikėtina atgrasytų Rusiją nuo panašios taktikos kaip Ukrainoje pasitelkimo prieš NATO šalį narę, daugiau dėmesio skirti informacinio, kibernetinio saugumo politikai.²⁰ Galima teigti, jog modernizuoto atgrasymo šalininkai, teigiantys jog vien karinės galios stiprinimas neužtikrins patikimo atgrasymo, nesiūlo specifinių efektyvių atgrasymo priemonių.

Apibendrinant esamą literatūrą NATO atgrasymo hibridinių grėsmių akivaizdoje klausimu, matyti, jog ryškiausias daugeliui autorių būdingas teiginys – dabartinis NATO atgrasymas nėra efektyvus atsižvelgiant į hibridines grėsmes, išaugusi nesaugumo jausmą. Galima daryti prielaidą, jog vyraujant konvencinio pobūdžio grėsmėms, NATO atgrasymas buvo pakankamai patikimas,

¹⁶ Alexander Lanoszka, “Russian Hybrid Warfare and Extended Deterrence in Eastern Europe”, *International Affairs* 92: 1, 2016, 191.

¹⁷ Ten pat, 193.

¹⁸ Daniel Ștefănescu, “NATO strategy to defeat enemy forces in the hybrid war”, International conference of scientific paper AFASES, 2015 Brasov, Romania, 28-30 May 2015, 116.

¹⁹ North Atlantic Treaty Organization, “Deterring hybrid warfare: a chance for NATO and the EU to work together?”, <<http://www.nato.int/docu/review/2014/Also-in-2014/Deterring-hybrid-warfare/LT/index.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 01 – 15].

²⁰ Paul Bernstein, “Rethinking Deterrence and Assurance“, NDC Conference Report Research Division - NATO Defense College No. 04/15 – September 2015, 1-2.

tačiau atsiradusios naujos dimensijos kelia didelį atgrasymo efektyvumo klausimą. Kaip pritaikyti atgrasymą pasikeitus saugumo aplinkai nėra įvardijama, remiantis gilesne įtakos veiksnių analize, apsiribojama publicistinio pobūdžio svarstymais – todėl atsiveria niša tyrimams. Dėl šių priežasčių, būtent efektyvaus atgrasymo paieškos hibridinių grėsmių kontekste, žvelgiant iš NATO – Rusijos perspektyvos – šio tyrimo esminis tikslas.

Siekiant pasiūlyti būdus kaip efektyvinti NATO atgrasymo strategiją Rusijos atvejui, atsižvelgiant į hibridines grėsmes bei jų šaltinį, keliama svarbiausi uždaviniai: pirma, atlikus Rusijos hibridinių grėsmių koncepcijos analizę, išskirti esminius veiksnius, svarbiausius atgrasymo kontekste, antra, remiantis pritaikyto atgrasymo (angl. *tailored deterrence*) teorija, išanalizuoti šių veiksnių įtaką, trečia, apžvelgus esamą NATO atgrasymo strategiją identifikuoti trūkumus bei pasiūlyti būdus atgrasymui efektyvinti. Pabrėžtina, jog siekiant pagrindinio tikslo bei įgyvendinant link jo vedančius uždavinius, darbe remiamasi pritaikyto atgrasymo (angl. *tailored deterrence*) teorija, pabrėžiančia, jog atgrasymas turi būti pritaikytas prie grėsmių šaltinio, specifinių charakteristikų. Ši teorija bus plačiau pristatyta kitame skirsnyje.

Įgyvendinant uždavinius, atsižvelgiant į pasirinktos teorijos specifika, tyrimui atlikti pasirinktas kokybinis metodas – diskurso analizė. Nagrinėjami Rusijos portalų pranešimai aktualia tematika nuo 2014 m. kovo mėnesį įvykusios Krymo aneksijos, kadangi būtent tai laikoma Rusijos hibridinės strategijos įgyvendinimo piku. Diskurso analizėje naudojami šaltiniai atrinkti remiantis paieška pagal kiekvienam analizės aspektui būdingus raktinius žodžius, toliau taikyti filtrai – data (kaip minėta, atrinkti šaltiniai, publikuoti po Krymo aneksijos), šaltinio ištakos (šaltinis turi būti kurtas Rusijos žiniasklaidos priemonių). Nagrinėjant šaltinius vadovautasi prisotinimo taisykle, kuria remiantis, šaltiniai renkami tol, kol nebegaunama naujų tiriamo objekto aspektų, naujų spalvų. Pažymėtina, jog tam tikri nagrinėjami aspektai (valdžios struktūrų aspektai), kurie yra formalesnis, vertinti remiantis analitine literatūra, Rusijos strateginiais dokumentais, kadangi būtent šie šaltiniai leidžia tiksliai įvertinti atgrasymo pritaikymui aktualiausius požymius. Verta paminėti, jog išskiriant esminius NATO atgrasymo strategijos aspektus, remiamasi oficialiai Aljanso dokumentais, svarbiausiais aktualiai vyriausiųjų atstovų pasisakymais.

Atlikus tyrimą, išskiriamos svarbiausios rekomendacijos siekiant efektyvaus NATO atgrasymo susiduriant su hibridinėmis grėsmėmis kylančiomis iš Rusijos. Tyrimas bei išvados svarbios tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu. Teoriniu lygmeniu prisidedama prie atgrasymo koncepcijos vystymo, naujų atgrasymo aspektų įtraukimo į įprastą racionaliąją prieigą. Praktiniu lygmeniu, atliktas tyrimas galėtų pasitarnauti efektyvinant NATO strategiją, kuri bus aptarta Varšuvoje vykstančiame NATO viršūnių susitikime.

1. TEORINIS PAGRINDAS: klasikinis vs. pritaikytas (angl. *tailored*) atgrasymas

Visuotinai sutariama, jog atgrasymas lieka esmingai reikšminga perspektyva, net ir naujų saugumo iššūkių akivaizdoje.²¹ Klasikinio atgrasymo teorija – viena įtakingiausių strateginių studijų akiratyje. Ja remiantis formuojamos Vakarų valstybių saugumo strategijos.²² Atgrasymo teorija remiasi dviem skirtingais aspektais: atgrasymas, paneigiant priešininko sėkmės galimybes (angl. *deterrence by denial*) – grįstas siekiu įrodyti priešininkui, kad jo atakos bus nesėkmingos, kad jis nepasieks gerų rezultatų, neįgyvendins savo interesų; atgrasymas keliant bausmės baimę (angl. *deterrence by punishment*) – grįstas siekiu pademonstruoti, jog priešininkui įgyvendinus tam tikrą agresyvią priemonę, jam bus kaip reikiant „atmokėta“. Trumpai tariant, pasitelkiant atgrasymo strategiją, siekiama užkirsti kelią arba atgrasyti konkretų priešišką veikėją nuo specifinių nenorimų veiksmų, sukelti abejonę, ar jam pavyks, bei keliant atsakomojo smūgio baimę.²³

Klasikinio atgrasymo teorija remiasi racionalia prieiga. Pagrindinės klasikinio atgrasymo prielaidos: pirma, veikėjai yra racionalūs, savo preferencijas bei pasirinkimų galimybes optimizuoja atsižvelgiant į kito veikėjo preferencijas bei pasirinkimus, antra, rezultatai aiškinami remiantis veikėjų galimybių dėlione, trečia, valstybė veikia kaip vientisas racionalus veikėjas.²⁴ Remiantis šiomis prielaidomis, veikėjai, prieš imdamiesi agresyvių veiksmų, skaičiuoja, kokių pasekmių galima tikėtis, įvertina kaštus bei naudą. Jei iniciatorius mano, jog egzistuoja visos galimybės, kad prieš jį bus imtasis atsakomųjų veiksmų, o pastarieji atneštų itin didelių kaštų, persveriančių naudą, iniciatorius agresyvių veiksmų atsisakys – atgrasymas bus efektyvus. Jei iniciatorius mano, kad labai mažai tikėtina jog atsakomieji veiksmai bus kito veikėjo interesas, arba jam trūks pajėgumų ar valios jų imtis, tuomet agresyvių veiksmų nauda persveria kaštus – atgrasymas šiuo atveju nėra veiksmingas.²⁵

Galima teigti, jog dabartinė atgrasymo koncepcija, kuria vadovaujasi NATO – yra būtent klasikinio atgrasymo logikos pavyzdys. Siekiama rodyti valią imtis atsakomųjų veiksmų, stiprinti

²¹ Jeffrey W. Knopf, “The Fourth Wave in Deterrence Research”, *Contemporary Security Policy*, Vol.31, No.1, April 2010, 2-4.

²² Christopher H. Achen, Duncan Snidal, “Rational Deterrence Theory and Comparative Case Studies”, *World Politics*, Volume 41, Issue 2, January 1989, 143.

²³ Michael Johnson, Terrence K. Kelly, “Tailored Deterrence: Strategic Context to Guide Joint Force 2020”, *National Defence University Press*, 2014, <<http://ndupress.ndu.edu/Media/News/NewsArticleView/tabid/7849/Article/577524/jfq-74-tailored-deterrence-strategic-context-to-guide-joint-force-2020.aspx>>, [Žiūrėta 2016 – 01 – 11].

²⁴ Christopher H. Achen, Duncan Snidal, “Rational Deterrence Theory and Comparative Case Studies”, *World Politics*, Volume 41, Issue 2, January 1989, 150.

²⁵ Ten pat, 151-152.

pajėgumus tam, kad agresorius, pasvėręs kaštus bei naudą, nesiimtų agresyvių veiksmų. Pasak NATO generalinio sekretoriaus pavaduotojo Alexander Vershbow, atgrasymo esminis ramstis nesikeičia – svarbiausia įtikinti potencialų priešininką, jog agresyvių veiksmų kaštai bus neproporcingai dideli, todėl tokie veiksmai būtų didelė klaida.²⁶ Galima daryti išvadą, jog tokiu atveju nekvestionuojami klasikinio atgrasymo pagrindai, o besikeičiant saugumo aplinkai, kylant hibridinio karo grėsmei, tiesiog brėžiamas tikslas modernizuoti atgrasymo strategiją taip, kad potencialaus priešininko kaštų – naudos svarstyklės būtų palankios sėkmingam atgrasymui. Kyla klausimas, ar tikrai hibridinių grėsmių akivaizdoje sėkmingą atgrasymą lemtų būtent klasikinio atgrasymo logika. Norint atsakyti į klausimą, apžvelkime hibridinių grėsmių koncepciją.

Pažymėtina, jog nėra vieno bendro hibridinių grėsmių apibrėžimo, todėl koncepcija sudėliota remiantis svarbiausiomis įžvalgomis. Pastebėtina, jog siekiant apibrėžti hibridinių grėsmių koncepciją, dažniausia teigiama, jog šiuo atveju, siekiant tikslų, naudojamos konvencinės bei nekonvencinės priemonės.²⁷ Šis esminis apibūdinimas papildomas pabrėžiant, jog hibridinio karo atveju naudojamos neįprastos taktikos, teroristiniai išpuoliai, kriminalinė veikla, dalyvauja nevalstybiniai veikėjai.²⁸ Hibridinės grėsmės išsiskiria naudojamų metodų, konflikto erdvių, naujų pajėgumų, nevalstybinių veikėjų pasitelkimu.

Hibridines grėsmes, pasak Frank G. Hoffman, sukelia bet koks priešininkas, kuris tuo pat metu adaptyviai naudoja konvencinių ginklų, nereguliarųjų taktikų, teroristinių, kriminalinės veiklos, priemonių derinį kovos lauke siekiant savo politinių tikslų.²⁹ Hibridinis karas, šalia tradiciniam karui būdingo jėgos naudojimo, įneša kitus prievartos elementus, nebūtinai fizinės ar materialiai įvertinamos, pvz. veiksmai informacinėje erdvėje.

Atsiveria kitas svarbus aspektas – erdvės, kuriose kovoja. Bandant apibrėžti hibridines grėsmes, minima, jog kovos erdvės itin plačios bei įvairios. Tai iš dalies lemia technologiniai pokyčiai – atsiveria galimybės veikti kibernetinėje erdvėje, daugiau priemonių galimai gali būti panaudota informacinėje erdvėje. Kartu su naujomis atsivėrusiomis nišomis, pasak JAV pulkininko John J. McCuen, svarbu išskirti ir šias tris erdves, kurios itin svarbios hibridinio konflikto atveju: pirma, konvencinio karo erdvė; konflikto zonos vietos gyventojų populiacija; „namų frontas“ bei tarptautinė bendruomenė.³⁰

²⁶ North Atlantic Treaty Organization, “21st Century Deterrence: Remarks by NATO Deputy Secretary General Alexander Vershbow at the Snow Meeting in Trakai, Lithuania” 15 January 2016, <http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127099.htm> [Žiūrėta 2016 – 02 – 01].

²⁷ Sascha-Dominik Bachmann, Hakan Gunneriusson, “Hybrid wars: 21st Century’s New Threats to Global Peace and Security“, *Scientia Militaria*, Vol 43, No. 1, 2015, 3.

²⁸ Frank Hoffman, „Hybrid vs. Compound war“, *Armed Forces Journal*, 2009, 1-6

²⁹ Ten pat, 1-6.

³⁰ Colonel John J. McCuen, “Hybrid wars“, *Military Review*, March – April 2008, 107. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/mccuen08marapr.pdf>>, [Žiūrėta 2015 – 05 – 24].

Pasak John J. McCuen, hibridiniai karai – visapusiai, talpinantys savyje ir fizinę ir konceptualiąją dimensijas atliepiančias šias erdves. Pirmąją erdvę atliepia ginkluota kova, antroje bei trečiojoje vyrauja konceptualinė dimensija, kur svarbi kontrolė, parama bei legitimumas.³¹ Konceptualiojoje dimensijoje išryškėja informacinio, psichologinio karo – naujųjų erdvių svarba. Čia siekiama palaužti priešininko karių ir civilių bendruomenės psichologiškai bei morališkai, siekiant savo pranašumo, formuojant palankias nuostatas, silpninant ryžtą.³² Pažymima, jog hibridinio karo kontekste, siekiant strateginių tikslų, svarbu sėkmingai įvaldyti skirtingų karo erdvių ypatumus. Hibridinis karas atspindi platesnį spektrą pajėgumų, galimybių bei poveikių, pabrėžiant holistinį požiūrį į konfliktą.

Apibendrinant hibridinių grėsmių koncepcijos analizę, esminiai elementai – nekonvencinių priemonių pasitelkimas, neįprastos taktikos, nevalstybinių veikėjų įsitraukimas, kitos konflikto erdvės – informacinė, kibernetinė, siekiama psichologinės, moralinės valios palaužimo. Pažymėtina, jog hibridinėms grėsmėms būdingų elementų veikimas itin sunkiai racionaliai įvertinamas, todėl klasikinio atgrasymo modelio kaštų – naudos skaičiavimas nėra visapusiškai tinkamas. Maža to, esminės problemos, kurios kyla hibridinių grėsmių atveju – veiksmų priskyrimo abejonės, teisinės problemos, mažinančios galimybę bei ryžtą imtis atsakomųjų veiksmų. Galima teigti, jog hibridinė taktika taiko į atgrasymo centrą – ryžtą imtis atsakomųjų veiksmų, patikimumą, jog jų bus imtasi bei racionalią kaštų – naudos apskaičiavimo logiką.

Šiuo metu hibridines grėsmes nagrinėjančioje literatūroje labiausiai išvystyti kibernetinio atgrasymo tyrinėjimai. Juose pabrėžiamas paradoksas - nepaisant milijardų dolerių, išleistų kibernetiniam saugumui, kibernetinių atakų pastaraisiais metais tai nesustabdė.³³ Vadinasi, klasikinio atgrasymo logika nėra pajėgi tinkamai įvertinti kiekvieno potencialaus priešininko paskatų - klasikinio atgrasymo kontekste vertinamos reguliariosios agresyvios priemonės, neįvertinant hibridinių grėsmių aspekto. Juolab svarbu tai, jog hibridinės strategijos griebiamasi būtent įvertinus, jog konvencinis konfliktas reikalautų per daug kaštų, vadinasi, šiuo atžvilgiu atgrasymas suveikia, tačiau klasikinio atgrasymo logika netinkama norint atgrasyti nuo hibridinės strategijos veiksmų.

Dėl šių priežasčių, klasikiniam atgrasymui tampant neatliepiam, susiduriant su reikšmingais pokyčiais saugumo aplinkoje, svarbu pritaikyti atgrasymo priegą.³⁴ Naują perspektyvą, šiuo atveju

³¹ Colonel John J. McCuen, “Hybrid wars”, 107.

³² Janis Berzins, „Russia’s New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy“, National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, April, 2014, 5.

³³ MAJ Lee Hsiang Wei, “The Challenges of Cyber Deterrence”, *Pointer*, Vol. 41, No. 1, 2014, 12, <[http://www.mindef.gov.sg/content/dam/imindef_media_library/graphics/pointer/PDF/2015/Vol.41%20No.1/3\)%20V41N1_The%20Challenges%20of%20Cyber%20Deterrence.pdf](http://www.mindef.gov.sg/content/dam/imindef_media_library/graphics/pointer/PDF/2015/Vol.41%20No.1/3)%20V41N1_The%20Challenges%20of%20Cyber%20Deterrence.pdf)>, [Žiūrėta 2016 – 01 – 15].

³⁴ Patrick M. Morgan, “The State of Deterrence in International Politics Today”, *Contemporary Security Policy*, Vol. 33, No. 1, 2012, 85 – 107, <<http://www.contemporarysecuritypolicy.org/assets/CSP-33-1%20Morgan.pdf>>, [Žiūrėta 2016 – 01 – 12].

atliepiančią hibridinių grėsmių konteksto problematiką, pasiūlo pritaikyto atgrasymo (angl. *tailored deterrence*) - teorija. Remiantis šia teorija, norint, jog atgrasymas būtų sėkmingas, svarbu gilintis kieno kokias keliamas grėsmes norima atgrasyti – būtent tokia perspektyva vadovaujamasi. Daugelis autorių pritaria, jog viena ir tokia pati atgrasymo strategija tinka visiems atvejams - nėra tinkamas požiūris.³⁵ Pasak pritaikyto atgrasymo teorijos, atgrasymo politiką svarbu pritaikyti atsižvelgiant į priešų savybes – jo pasiryžimą, sėkmės vertinimą, grėsmių pobūdį – nustatant kada, kaip ir kuo grasinti. Atgrasymo priemonės turi atitikti priešininko sprendimų skaičiavimo logiką, nebūtinai atitinkančią racionalią kaštų – naudos matematiką, konkrečią grėsmės situaciją.³⁶ Taigi, pritaikyto atgrasymo kontekste svarbu formuoti atgrasymą remiantis konkrečiam veikėjui būdingoms charakteristikoms bei atsižvelgiant į grėsmių pobūdį, pritaikyti pajėgumus bei komunikavimo priemones.

Norint maksimizuoti sėkmingo atgrasymo šansus, svarbu surinkti kiek įmanoma daugiau žinių apie potencialaus priešininko supratimą, vertybių sistemą, vyraujančias normas.³⁷ Atgrasymas turi būti personalizuotas. Atgrasymo pritaikymas svarbus siunčiant ir specialias, siekiamą tikslą atliepinačias žinutes, atsižvelgiant į sprendimo priėmimo, karinių pajėgų organizacinę struktūrą.³⁸ Galima teigti, jog pritaikyto atveju apimami visi saugumo sistemos lygmenys – strateginis, taktinis bei operacinis.

Remiantis teoriniu pagrindu, šiame darbe nagrinėjamas poreikis pritaikyti atgrasymą NATO – Rusijos perspektyvoje, pateikiant išsamią potencialios priešiškos galios, šiuo atveju – Rusijos – analizę pritaikyto atgrasymo perspektyvoje. Siekiant efektyviai patobulinti NATO atgrasymą šio tyrimo plotmėje, reikia suprasti, kokia yra būtent Rusijos veikimo logika įgyvendinant hibridinio pobūdžio veiksmus.

Siekiant išskirti svarbiausius teorinius aspektus, norint efektyviai juos pritaikyti atgrasymo strategijai vystyti, remiamasi Keith B. Payne, pritaikyto atgrasymo teoretiko, įžvalgomis. Pasak Keith B. Payne, norint, kad atgrasymas būtų patikimas ir efektyvus, atgrasymą reikia pritaikyti atsižvelgiant į aštuonis aspektus, netelpančius į klasikinio atgrasymo racionalaus skaičiavimo logikos rėmus:

- **psichologiniai, kognityviniai aspektai** – įprasmina argumentą, jog individai ir grupės dažnai nemažsto ar nesielgia taip, kaip numato didžiausios naudos teorija ar racionalaus veikėjo modelis. Atgrasymo požiūriu, itin aktualu tai, jog lyderiai gali imtis karinių,

³⁵ Jeffrey W. Knopf, “The Fourth Wave in Deterrence Research”, *Contemporary Security Policy*, Vol. 31, No.1, April 2010, 8.

³⁶ Patrick M. Morgan, “The State of Deterrence in International Politics Today”, *Contemporary Security Policy*, Vol. 33, No. 1, 2012, 103, <<http://www.contemporarysecuritypolicy.org/assets/CSP-33-1%20Morgan.pdf>>, [Žiūrėta 2016 – 01 – 12].

³⁷ Jeffrey W. Knopf, “The Fourth Wave in Deterrence Research”, *Contemporary Security Policy*, Vol.31, No.1, April 2010, 8

³⁸ Ten pat, 8.

agresyvių priemonių dėl neteisingo priešininko galių, resursų, intencijų įvertinimo ar apsirikus skaičiavimo procese. Taip pat veikėjai gali imtis didesnių rizikų siekdami išlaikyti savo tarptautines pozicijas, reputaciją, vietinę politinę paramą, siekiant atstatyti praradimus. Vertinimas tarpasmeninio bendravimo subtilybes, sprendimai priimti grupėje gali būti ne optimalūs, prasilenkiantys su racionalumu.³⁹

- **religija** – religiniu pagrindu veikiančius veikėjus itin sunku atgrasyti. Sprendimus grindžiant religiniais įsitikinimais, vadovaujamosi nulinės sumos žaidimo logika, neracionalūs sunkumai, kančia gali būti laikomi trokštamu tikslu, teisinga intencija gali būti laikoma svarbesne už galimybių pasiekti tikslus įvertinimą, tokiu atveju didesnė priešininko galia bus per menkas atgrasymo elementas prieš religiniu pagrindu motyvuotą veikėją.⁴⁰
- **ideologija** – įsitikinimų visuma, kuria remiasi pasaulio suvokimas. Ideologija identifikuoja esminius veiksnius, lemiančius tam tikrą elgesį, padeda paaiškinti kodėl vyksta tam tikri dalykai. Čia svarbi kolektyvinė atmintis, valstybės aparato elementai, įkūnijantys valstybinę ideologiją instituciniu lygmeniu. Ideologiniai įsitikinimai taip pat apibrėžia tikslus, jų hierarchiją, ryžtą įgyvendinti tikslus. Šie aspektai svarbūs, nes parodo, kiek linkstama rizikuoti, ar paaukoti vardan siekiamų tikslų.⁴¹
- **valdžios struktūra** – itin svarbi žvalgybos institucijų veikla. Žvalgybos struktūros ne demokratiname režime mažiau formalios, asmenys atrenkami daugiau pagal lojalumą režimui. Tokiu atveju labiau linkstama perdėti kitų šalių priešišumą, pervertinti šalies karinius pajėgumus, neįvertinti kitų šalių pasiryžimo. Taip pat svarbus vykdomosios valdžios vaidmuo – stipri vykdomoji valdžia bus labiau linkusi imtis rizikos. Esant subordinuotam valstybės aparatui, valdymo linija reikšminga vertinant sprendimus atgrasymo kontekste. Svarbus civiliniai – kariniai saitai: kas kontroliuoja ginkluotąsias pajėgas, kokios vertybės jose vyrauja. Taip pat reikšmingas nacionalinio saugumu planavimo aparatas. Svarbi viešosios nuomonės įtaka, instituciniai balansavimo svertai, galimi aljansai.⁴²
- **kultūra** – apibūdinama kaip kolektyvinės charakteristikos, atsispindinčios tiek privačiame, tiek grupių elgesyje. Kultūra padeda apibrėžti, kas svarbu socialinėje aplinkoje, priskirti vertybinį vertinimą, nustatyti santykį tarp „mes“ ir „jie“. Atgrasymo požiūriu kultūra svarbi norint nustatyti kitus veikiančius tam tikro elgesio

³⁹ Keith B. Payne, “Understanding Deterrence”, *Comparative Strategy*, 30:05, 2011, 401 – 403.

⁴⁰ Ten pat, 403-405.

⁴¹ Ten pat, 405-406.

⁴² Ten pat, 407-409.

pasirinkimo motyvus. Kultūros analizė padeda išryškinti socialines vertybes, garbės supratimą, ryšius, komunikavimo struktūras, kurios svarbios siekiant efektyvaus atgrasymo.⁴³

- **Nedemokratinų valstybių vidaus politika** – elito – masių santykis nedemokratinėse valstybėse gali reikšmingai veikti jautrumą atgrasančiajai grėsmei. Taip pat svarbi elito konkurencija, civilinių – karinių struktūrų santykis, viešoji nuomonė.⁴⁴
- **geopolitika** – politinė, strateginė geografijos reikšmė gali daryti įtaką ryžtantis nepaisyti atgrasančiųjų priemonių. Čia taip pat itin svarbus geografiškai išplėsto atgrasymo (angl. *extended deterrence*) trūkumas – patikimumo problema.⁴⁵
- **branduolinių ginklų įsigijimas** – sėkminga branduolinių ginklų programa gali sustiprinti vidinę valdančiųjų rolę, sudaryti pagrindą labiau pasitikėti siekiant išorės ambicijų bei elgiantis agresyviau.⁴⁶

Anot Keith B. Payne, kiekvienam veikėjui šie faktoriai vaidina skirtingą vaidmenį, kai kurių svarbą gal būti bandoma nuslėpti, nepaisant to, ideologija yra vienas tų aspektų, kuriuos svarbu tirti kaip pirminį žingsnį, kadangi tai plataus masto įtakingas veiksnys, kurio įtaką užmaskuoti būtų itin sunku.⁴⁷ Taip pat pabrėžtina, jog religiniai motyvai dažniausiai būdingi specifiniams veikėjams, motyvuotiems religiniu pagrindu, dažnai ekstremistinių pažiūrų. Atsižvelgiant į Keith B. Payne įžvalgas, toliau atliekamas svarbiausių veiksmų, darančių įtaką atgrasymo strategijai NATO – Rusijos atveju hibridinių grėsmių kontekste, filtravimas, tokiu būdu užtikrinant pritaikyto atgrasymo teorijos metodologijos įgyvendinimą.

⁴³ Keith B. Payne, “Understanding Deterrence”, 409.

⁴⁴ Ten pat, 410 – 411.

⁴⁵ Ten pat, 412.

⁴⁶ Ten pat, 413 – 414.

⁴⁷ Ten pat, 416 – 417.

2. Rusijos hibridinės strategijos samprata - išskiriant svarbiausius tyrimo aspektus

Siekiant iš aštuonių minėtų, pritaikytam atgrasymui aktualių veiksmų išskirti reikšmingiausius hibridinių grėsmių atgrasymo NATO – Rusijos kontekste, pasitelkiama būtent Rusijos hibridinių veiksmų samprata. Ja remiantis, išskiriami svarbiausi veiksniai iš Keith B. Payne įvardintų aštuonių. Tokia tyrimo strategija pasirinkta todėl, jog, remiantis pritaikyto atgrasymo strategija, priešininko veiksmų, skaičiavimo logiką gali lemti skirtingi veiksniai, būdingi būtent jam.⁴⁸ Atsižvelgiant į tai bei siekiant sėkmingo rezultato, iš Keith B. Payne išvardintų veiksmų svarbu atrinkti būtent tuos, kurie labiausiai būdingi Rusijai svarstant hibridinio pobūdžio veiksmus. Rusijos hibridinių veiksmų sampratą geriausiai atskleidžia diskurso analizė.

Vienas iš Rusijos šaltinių diskurse minimų svarbių hibridinio karo aspektų – idėjomis grįsta minkštoji galia. Pro-rusiški šaltiniai pasiūlo auditorijai alternatyvų požiūrį, skatina Rusijos valstybės idėjų puoselėjimą.⁴⁹ Rusijos gynybos viceministras, ragindamas kovoti su priešininku pasitelkiant hibridinio karo strategiją, pabrėžia, jog itin svarbu atkreipti dėmesį į piliečių įsitraukimą, kuris grindžiamas idėjomis.⁵⁰ Čia išryškėja Rusijos – Vakarų idėjinė priešprieša. Šaltiniuose minima, jog pirmoji hibridinė konfrontacija su Vakarais – 2008 m. Pietų Osetijos atveju, po 6 m. – operacija Kryme, vadinama „Krymo pavasariu“, trečioji – Sirija, kur Rusija pagerino savo įvaizdį tarptautinėje aplinkoje.⁵¹ Visais minėtais atvejais Rusija pasitelkia moralinio, psichologinio, informacinio pobūdžio operacijas.⁵² Būtent informaciniai, idėjiniai antagonizmai, atveriantys plačias galimybes sumažinti priešininko potencialą, sulaukia vis daugiau dėmesio Rusijos hibridinio karo doktrinoje.⁵³ V. Gerasimovas ragina ir Rusijos karines pajėgas gerinti veiksmus informacinėje erdvėje ginant savo tikslus, tokiu būdu sumažinant esančią asimetriją tarp Rusijos ir NATO.⁵⁴ Informaciniai veiksmai kai kuriais atvejais tampa nepriklausomi, net svarbesni nei kariniai.⁵⁵ Teigiama, jog Rusijoje svarbu kreipti dėmesį į informacinę erdvę, kaip hibridinio karo komponentą, svarbu nuolat ir giliai stebėti

⁴⁸ Keith B. Payne, 415.

⁴⁹ Алексей Заквасин, “Россия формирует стратегию «гибридной войны»”, 2016-03-01, <<http://rusplt.ru/society/rossiya-formiruet-strategiyu-gibridnoy-voyny-21778.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 02].

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Ten pat.

⁵² Ten pat.

⁵³ Андрей Сушенцов, “Российская «гибридная война»: ничего нового”, 2015-03-07, <www.foreignpolicy.ru/analyses/rossiyskaya-gibridnaya-voyna-nichego-novogo/>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 02].

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Владимир Горбулин, “Гибридная война” как ключевой инструмент российской геостратегии реванша”, 2015 – 01 – 23, <<http://gazeta.zn.ua/internal/gibridnaya-voyna-kak-klyuchevoy-instrument-rossiyskoy-geostrategii-revansha-.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 04].

informacinių technologijų raidą, sukurti mechanizmus identifikuoti bei sustabdyti informacinę bei psichologinę įtaką populiacijai Rusijos federacijoje.⁵⁶

Diskurse pabrėžiama, jog didžiausias priešas šiuo atžvilgiu – vadinamos „spalvotosios revoliucijos“, kvestionuojančios svarbiausias Rusiją vienijančias idėjas.⁵⁷ Įdomu tai, jog diskurse pabrėžiama, kad naujus hibridinius instrumentus, pasitelkdama demokratizacijos idėjas, naudoja JAV, o Rusija yra priversta atsakyti, kad nekiltų chaosas, pasaulinė katastrofa.⁵⁸ Minima, jog tokie konfliktai prasideda nenaudojant karinių priemonių, o išnaudojant protesto potencialą, tokiu būdu kuriant minėtas „spalvotąsias revoliucijas“ - pasinaudojant potencialu nekarinėmis priemonėmis įgauti įtakos. Teigiama, kad Rusija susiduria su grėsme, jog bus panaudotos tarptautinės, nereguliosios ginkluotos grupės, siekiant agresyviai pakeisti egzistuojančią valstybės sistemą, pažeisti teritorinį integralumą.⁵⁹ Atsižvelgiant į tai, raginama ypatingą dėmesį kreipti į struktūras, įtraukiančias piliečius protestams, kadangi diversinis darbas atliekant hibridinius veiksmus prieš Rusiją – JAV strategija, kurią atspindi Jugoslavijos karas 1990 m.⁶⁰

Remiantis minėtais aspektais, ypatingas dėmesys kreipiamas Rusijos tradicinių moralinių vertybių, idėjų saugojimui ir puoselėjimui. Tradicinių Rusijos moralinių, dvasinių idėjų išsaugojimas pabrėžiamas kaip vienas svarbiausių nacionalinių interesų.⁶¹ Matyti, jog idėjų politika, veiksmai informacinėje erdvėje – itin reikšmingas veiksnys Rusijai vystant hibridinio pobūdžio strategiją, todėl plėtojant atgrasymą, itin svarbu atsižvelgti į Keith B. Payne minimą aspektą – ideologiją.

Nagrinęjant Rusijos diskursą hibridinio karo tematika, atsiskleidžia ir esminis motyvas - geopolitika. Teigiama, jog Rusijos hibridinių veiksmų strategijai vystyti esminis motyvas buvo siekis persvarstyti Rusijos padėtį, vietą pasaulyje ir regione, o hibridinės strategijos imtasi dėl to, jog, Rusija nėra pasiruošusi įsitraukti į konvencinį plataus masto karą.⁶² Ankstesnių praradimų nostalgija, subjektyvus priešišku veiksmų vertinimas, skatina imtis veiksmų, kelių tikslą palaipsniui bet stabiliai atstatyti Rusijos įtaką, svarbą tarptautinėje erdvėje.⁶³ Asimetrinių metodų naudojimas, jų tarpusavio

⁵⁶ Александр Бартош, “Гибридные войны будущего – прогнозирование и планирование”, 2014-12-19, <http://nvo.ng.ru/concepts/2014-12-19/1_war.html>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 02].

⁵⁷ Указ Президента РФ от 31.12.2015 N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации", <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191669/>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 01].

⁵⁸ Александр Бартош, “Гибридные войны будущего – прогнозирование и планирование”, 2014-12-19, <http://nvo.ng.ru/concepts/2014-12-19/1_war.html>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 02].

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ “Нашей стране необходима оригинальная концепция распространения «мягкой силы»”, 2016, <<http://vegchel.ru/index.php?newsid=22339>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 20].

⁶¹ Указ Президента Российской Федерации от 31 декабря 2015 года N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации, <<http://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 03].

⁶² Владимир Горбулин, “Гибридная война” как ключевой инструмент российской геостратегии реванша”, 2015 – 01 – 23, <<http://gazeta.zn.ua/internal/gibridnaya-voyna-kak-klyuchevoy-instrument-rossiyskoy-geostrategii-revansha.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 04].

⁶³ Ten pat.

derinimas bei intensyvumas, pasitarnauja siekiant strateginio tikslo – Rusijos, kaip pasaulio galios įtvirtinimo.⁶⁴ Vadinasi, geopolitiniai aspektai vaidina svarbų vaidmenį Rusijos strategijoje, todėl tolesnei pritaikyto atgrasymo analizei iš Keith B. Payne įvardintų veiksmų spektro bus įtraukta ir geopolitika.

Rusijos hibridinių grėsmes aptariančiame diskurse taip pat pabrėžiamas valdančiųjų struktūrų vaidmuo, kurie įkvepia tam tikras idėjas, motyvuoja vienam ar kitam veiksmui.⁶⁵ Pagrindiniai hibridinio karo doktrinos formuotojais taip pat yra valdžios atstovais ar su jais susiję asmenys, gynybos politikos plėtotojai. Atsižvelgiant į tai, siekiant pritaikyti atgrasymą Rusijos hibridinių veiksmų strategijai, pasirinktas trečiasis aspektas – valdžios struktūra.

Iš visų Keith B. Payne įvardintų tyrimo kampų, atsižvelgiant į svarbiausias Rusijos diskurse formuojamas hibridinių veiksmų sampratos idėjas, pasirinkti trys – ideologija, geopolitika ir valdžios struktūra. Šių aspektų pasirinkimą dar kartą patvirtina Rusijos Generalinio štabo vado, generolo V. Gerasimovo formuojama hibridinio karo doktrina. Pabrėžtina, kad labai dažnai kalbant apie V. Gerasimovo hibridinio konflikto doktriną, nepaminiama, jog originaliai, anot V. Gerasimovo, ji sukurta remiantis Vakarų praktika, būtent Vakarų vykdytų operacijų, konfliktų, į kuriuos buvo įsitraukta, analize, tam, kad Rusija suprastų esamus pokyčius ir galėtų prie jų prisitaikyti, o ne atvirksčiai. Tiesa, įprasta manyti, jog remiantis V. Gerasimovo sukurtu hibridinio karo modeliu, veiktų Rusijos pajėgos.

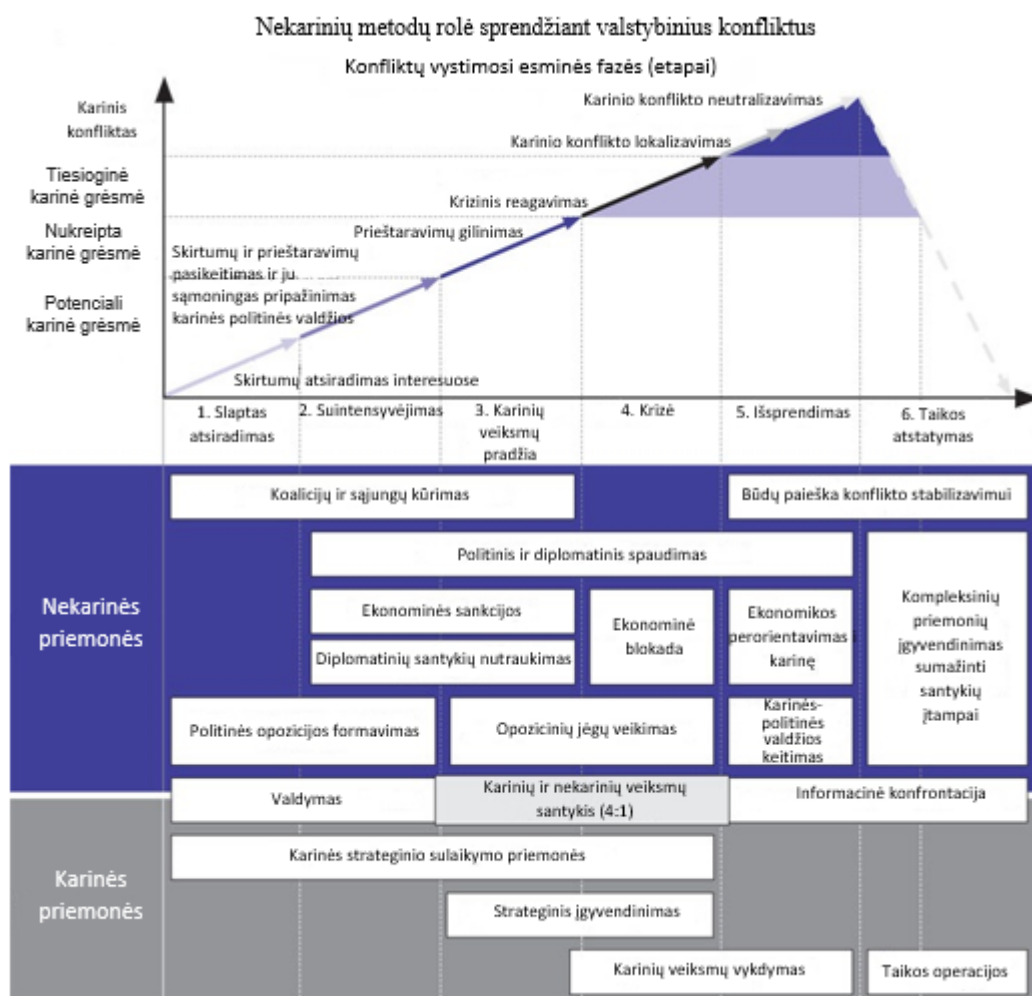
Savo pristatomoje doktrinoje, V. Gerasimovas išskiria šešis svarbiausius hibridinio konflikto raidos etapus. Atgrasymo atveju svarbiausi pirmieji etapai, kurių atsiradimui reikia nesudaryti prielaidų. Anot V. Gerasimovo, pirmuose etapuose esminį vaidmenį vaidina interesų priešprieša, kuri gilinama nekarinėmis priemonėmis – politiniu, diplomatinium, ekonominiu spaudimu, informacinėmis atakomis.⁶⁶ Galima teigti, jog šią interesų priešpriešą atspindi ideologiniai aspektai bei geopolitiniai interesai. V. Gerasimovas taip pat pabrėžia, jog prieštaravimai turi būti sąmoningai pripažinti tiek politinės, tiek karinės valdžios.⁶⁷ Vadinasi, atgrasymui itin svarbus prieštaravimų, interesų neatitikimo sąmoningas pripažinimas valstybės valdymo lygmeniu, kurį padėtų suprasti gilesnė valdžios struktūros analizė.

⁶⁴ "РФ на тропе "гибридной войны": вслед за Украиной и Сирией "под прицел" попала Европа", 2016-03-31, <<http://segodnya.ua/politics/pnews/rf-na-trope-gibridnoy-voyny-vsled-za-ukrainoy-i-siriy-pod-ricel-popala-evropa-703888.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 10].

⁶⁵ "Гибридная война", 2015, <<http://rusrand.ru/tv/meaning/gibridnaja-vojna>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 20].

⁶⁶ Валерий Герасимов, "Ценность науки в предвидении: Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий", 27 февраля 2013, <<http://www.vpk-news.ru/articles/14632>>, [Žiūrėta 2015 -10 – 03].

⁶⁷ Ten pat.

1 paveikslas. V. Gerasimovo hibridinio konflikto etapai.

Vertinmas iš rusų kalbos atliktas darbo autorės.

Šaltinis, kuriuo remtasi: Валерий Герасимов, “Ценность науки в предвидении: Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий”, 27 февраля 2013, <<http://www.vpk-news.ru/articles/14632>>, [Žiūrėta 2015 - 10 - 03].

Apibendrinant, V. Gerasimovas, dar kartą pabrėžia Rusijos diskurse vyraujančią idėjų svarbą. Pasak jo, stipri ideologinė politika, informaciniai antagonizmai gali ženkliai sumažinti asimetriškai didesnį priešininko potencialą.⁶⁸ Taip pat itin svarbus ir valstybės institucijų veikimas, jų tarpusavio ryšiai.⁶⁹ Be to, V. Gerasimovas pažymi geopolitikos svarbą – teigiama, jog pajėgos turi būti pasiruošusios veikti už valstybės teritorijos ribų, remiantis sukurtu patikimu motyvu, tokiu kaip taikos palaikymo operacija.⁷⁰ Taigi, matyti, jog ir V. Gerasimovo doktrinoje taip pat ryškiai atsispindi jau išskirti aspektai, būdinti Rusijos hibridinio konflikto diskursui – ideologija, geopolitika, valdžios

⁶⁸ Валерий Герасимов, “Ценность науки в предвидении: Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий”, 27 февраля 2013, <<http://www.vpk-news.ru/articles/14632>>, [Žiūrėta 2015 - 10 - 03].

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ Ten pat.

struktūra. Tokiu būdu dar kartą patvirtinama, jog vystant efektyvaus atgrasymo strategiją Rusijos hibridinių grėsmių kontekste, itin svarbu nagrinėti būtent šiuos aspektus.

3. Rusijos hibridinių veiksmų atgrasymui svarbiausių aspektų analizė

3.1. Ideologija

Vertinant ideologijos reikšmę atgrasymo efektyvumui svarbu atkreipti dėmesį į didžiausią reikšmę turinčius aspektus. Atgrasymo kontekste svarbiausi ideologiniai aspektai: pirma, ideologinės nuostatos gali suponuoti manymą, jog priešininko elgesys yra taip pat prognozuojamas kaip ir mūsų pačių, nes vyrauja panaši logika, vertybės, tikslai – pažymima, jog toks manymas itin būdingas demokratijoms, kurio dažnai mano, jog kitos valstybės universaliai pripažįsta tas pačias demokratines vertybes, kad dėl visko galima derėtis, interesus galima subalansuoti, o saugumą ir taiką užtikrintų susitarimai, teisinės sutartys, kurių visi laikytųsi;⁷¹ antra, ideologija gali būti grindžiamas neteisingas supratimas, kas yra kariniais veiksmais įmanoma, kas sukelia nerealių įsivaizdavimą kaip galima pasiekti tikslus, skatina agresyvumą, tuomet atgrasymas neveikia, tuo tarpu kitos pusės atžvilgiu ideologija gali lemti neįsitraukimą į tam tikras konflikto sferas, sukuriant spragas, kurios drąsina priešininką veikti;⁷² trečia, kai kurios ideologijos gali sukurti absoliučius tikslus, kurių pasiekimas vertas bet kokios kainos - tai triuškina atgrasymo strategijos efektyvumą.⁷³ Pažymėtina, jog absoliučių tikslų vertinimas Rusijos atveju itin glaudžiai susijęs su geopolitiniais aspektais, dėl šio priežasties, absoliučių tikslų iškėlimas bei ryžtas jų siekiant atsisakyti kitų interesų, vertinamas nagrinėjant geopolitinius aspektus.

Remiantis šiomis įžvalgomis, išskiriami tokie ideologinio veiksnio tiriamieji aspektai, svarbūs siekiant efektyviai pritaikyti atgrasymo strategiją NATO – Rusijos kontekste, hibridinių grėsmių atveju:

1. Derybų, interesų balansavimo – bendrąją prasme - demokratinių atributų vertinimas;
2. Supratimas, kas yra įmanoma – savo galios vertinimas.

⁷¹ Keith B. Payne, 405-406.

⁷² Ten pat, 406.

⁷³ Ten pat, 406.

3.1.1. Demokratinių atributų vertinimas

NATO generalinio sekretoriaus Jans Stoltenberg teigimu, sutariama, jog atviri politinio dialogo su Rusija kanalai - atitinka NATO interesus.⁷⁴ Manoma, jog toks dialogas padės stiprinant karinių reikalų skaidrumą, kas svarbu tiek NATO, tiek Rusijai.⁷⁵ Tokiu būdu transliuojama žinutė, jog dialogas – viena iš atgrasymo stiprybių, siekiant išvengti karinio konflikto.⁷⁶ Matyti, jog pasikliaujama demokratinėmis vertybėmis siekiant stiprinti atgrasymą. Didžiausias pavojus šiuo atveju – manyti, jog demokratiniai atributai sprendžiant konfliktinius klausimus yra visuotinai priimami, todėl dėl visko galima derėtis, subalansuojant interesus ir tokiu būdu užtikrinant saugumą, stiprinant atgrasymo efektyvumą. Siekiant išvengti šios klaidos, svarbu suprasti, kaip demokratiniai atributai sprendžiant konfliktinius klausimus vertinami iš Rusijos pusės. Jei demokratiniai atributai vertinami kaip sukuriantys alternatyvią erdvę konfliktui spręsti, tuomet taip, tai didina atgrasymo efektyvumą, tačiau jei demokratiniai konfliktų sprendimo būdai vertinami priešingai, tuomet tai tikrai neprideda prie atgrasymo stiprinimo.

Visų pirma, Rusijos diskurse vyrauja Vakarams alternatyvus demokratijos atributų supratimas bei vertinimas. Rusijos diskurse klasikinės demokratinės vertybės siejamos su JAV, Vakarų pasaulio dominavimu tarptautinėje sistemoje. Teigiama, jog valstybės, priėmusios Vakarų demokratinius atributus, remia ir JAV lyderystę tarptautinėje sistemoje, patvirtina JAV saugumo koncepciją bei strategiją.⁷⁷ Rusijos supratimu, pasitelkiant demokratinius interesus siekiama, jog būtų laikomasi JAV geopolitinių interesų, o primant demokratinius atributus, Vakarų įtaka tampa vis mažiau pastebima, vis mažiau jaučiama, tačiau lieka efektyvi.⁷⁸ Rusijos diskurse Vakarų demokratijos vertybės vertinamos kaip valstybės silpnybės požymis, todėl vyrauja nuomonė - jei Rusija jas priimtų ir jomis vadovautųsi, tai būtų kelias į suverenios valstybės naikinimą.

Rusijoje vyraujančiame diskurse kuriama stipri ideologinė priešprieša tarp Rusijos ir Vakarų. Pažymima, jog Vakarai siejami su balansavimu, dinamizmu, o Rusijai būdinga – siekis apsisaugoti, uždarumas, konservatizmas, vadinamoji „nacionalinė sąmonė“.⁷⁹ Pabrėžiama, jog Rusijai reikalingas

⁷⁴ North Atlantic Treaty Organization, “Doorstep statement by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the NATO-Russia Council meeting”, 20 April 2016, <http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_129999.htm>, [Žiūrėta 2016-04-25].

⁷⁵ Ten pat.

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ Николас Гвоздев, “Российская демократия под микроскопом”, 2015-10-19, <<http://inosmi.ru/russia/20151019/230904638.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Вадим Кирпичёв, “Возможна Ли Демократия В России?”, 2014 – 08 – 09, <<http://www.krugozormagazine.com/show/demokratiya.456.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

specialus kelias.⁸⁰ Atsižvelgiant į tai, diskurse puoselėjama suverenios demokratijos supratimo idėja, vadinamoji rusiškoji demokratija.⁸¹ Suverenios demokratijos principas reikalauja, kad būtų ribojamos galimybės užsienio žaidėjams kištis į vidinius Rusijos procesus, kas suponuoja ir žiniasklaidos kontrolę.⁸² Vadinas, užveriami tam tikri dialogo kanalai, kadangi atviri dialogo kanalai suponuotų Vakarų įtaką bei kontrolę.

Diskurse formuojama idėja, jog dialogas tarp Rusijos ir NATO reikalingas ne pačiai Rusijai, o Aljansui, kuris jį inicijuoja, prašydamas bendradarbiauti. Remiantis Rusijos užsienio reikalų ministerijos atstovų nuomone, kadangi dialogo su Rusija iniciatoriai – NATO, Aljansas mato būtinybę atnaujinti politinį dialogą su Rusija, kaip paskelbė NATO generalinio sekretoriaus Jens Stoltenberg.⁸³ Visgi iš Rusijos pusės pabrėžiama, jog sugrįžimas prieš įprastinių santykių negalimas, kol Aljansas sieks kontroliuoti Rusiją, kol puoselės mitą, jog grėsmė kyla iš Rusijos.⁸⁴ Diskurse

2 paveikslas. NATO generalinis sekretorius Rusijos šaltiniuose vaizduojamas kaip silpnas, pasiduodantis, kadangi inicijuoja NATO - Rusijos dialogą

teigiama, jog NATO paprasčiausiai negali apsieiti be Rusijos jokiuose tarptautiniuose reikaluose, o jei Vakarai nori išspręsti problemas, Rusijai turi būti daromos nuolaidos.⁸⁵ Tokia pozicija akivaizdi ir vaizdinėse iliustracijose, naudojamose straipsnių apipavidalinimui – NATO kuriama kaip pasiduodanti, parodanti savo silpnybę. Atsižvelgiant į šiuos Rusijos šaltiniuose vyraujančius argumentus, kuriamas įvaizdis, jog NATO inicijuojamas dialogas parodo Aljanso silpnybę, neuztikrintumą. Nenuostabu, juk

Rusijos diskurse dialogas siejamas su suverenios valios menkinimu.

Iš šių argumentų kyla kitas reikšmingas aspektas – nepasitikėjimas, nulemiantis neigiamą dialogo vertinimą, jo uždarumą, užkertantį kelią efektyvumui. Manoma, jog dialogo atvirumas lemtų Rusijos žlugimą, o būtent tokiu būdu siekiama eliminuoti Rusiją kaip vieningą, galingą valstybę.⁸⁶

⁸⁰ Константин Эггерт, “Демократия в России победит, но это будет не завтра”, 2015 – 04 – 29, <<http://inosmi.ru/russia/20150429/227775399.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

⁸¹ Николас Гвоздев, “Российская демократия под микроскопом”, 2015-10-19, <<http://inosmi.ru/russia/20151019/230904638.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

⁸² Nicbar.ru, “Современная демократия в России”, <http://nicbar.ru/theoria_democracy12.html>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 05].

⁸³ Александр Артемьев, Полина Химшиашвили, “Первый после Крыма: чего ждать от возобновления работы Совета Россия–НАТО”, 2016 – 04 – 19, <<http://www.rbc.ru/politics/19/04/2016/571631229a79471eb2297216>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 26].

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Илья Новицкий, “Совет Россия-НАТО: Западу нужна помощь России”, 2016 – 04 – 20, <<http://politikus.ru/articles/74658-sovet-rossiya-nato-zapadu-nuzhna-pomosch-rossii.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 26].

⁸⁶ Юрий Сергеев, “России нужна демократия. Но только своя!”, 2014 – 11- 08, <<http://politrussia.com/society/rossii-nuzhna-demokratiya-no-tolko-svoya-723/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

Remiantis Rusijoje vykdyta apklausa, 64 proc. apklaustųjų mano, kad Vakarų – Rusijos santykiai visuomet bus grįsti nepasitikėjimu.⁸⁷ Nemanoma, jog įmanomas efektyvus NATO – Rusijos dialogas. Pabrėžiama, jog itin aštrus klausimas – keitimasis informaciją dėl karinių pajėgų, karinio biudžeto – Rusijoje skaidrumas šiais klausimais vertinamas kaip netikslingas, juolab, kad NATO vykdo anti-rusišką politiką atliekant pratybas, stiprinant pajėgumus ties Rusijos siena, plečiant Aljanso ribas.⁸⁸ Pabrėžiama, kad NATO negalima pasitikėti, mat ties Rusijos siena didinamos pajėgos, o oficialūs skaičiai gali skirtis nuo tikrųjų, juolab kad JAV, kartu su Baltijos šalimis pažeidė susitarimą dislokuoti kitų sąjungininkių reguliarias pajėgas Baltijos šalyse.⁸⁹ Tiesa, pabrėžiama, jog nepasitikėjimas tarp NATO ir Rusijos augo nuo Gruzijos – Rusijos konflikto, tačiau tuomet dialogą pavyko išlaikyti.⁹⁰ Šiuo metu Maskva nejaučia jokio diskomforto dėl sustabdytos NATO – Rusijos Tarybos, pažymima, jog gali derėtis, bendradarbiauti su Vakarų partneriais dvišaliu pagrindu.⁹¹ Diskurse pažymima, kad tikimasi, jog NATO parodys politinę valią pritaikyti bendravimo kanalus „mūsų šaliai“.⁹² Vadinasi, nepasitikėjimas tarp Rusijos ir Vakarų užkerta kelią efektyviam dialogui, kuris, pasak NATO atstovų, svarbus efektyviam atgrasymui. Rusija ieško kitų formato ryšiams, bendradarbiavimui palaikyti, NATO platforma Rusijai atrodo netinkama.

Rusijos užsienio reikalų ministro teigimu, Maskva kategoriškai nepriima NATO – Rusijos Tarybos formato, kai 28 susitikimo dalyvės, akivaizdžiai nusiteikusios prieš vieną Rusiją, o NATO šalys narės neturi savo asmeninės pozicijos.⁹³ NATO – Rusijos Tarybos atkūrimas vertinamas ne kas kita kaip platforma išoriniam spaudimui Rusijai taikyti.⁹⁴ Neigiamus NATO – Rusijos santykius, dialogo neefektyvumą apsprendžia tai, jog Rusijai nepriimtinas karinio aktyvumo augimas Aljanse bei karinių pajėgų aktyvumas ties Rusijos siena, priešraketinės gynybos kūrimas.⁹⁵

Įdomu tai, jog nepaisant to, kad dialogas su NATO vertinamas neigiamai, nematant, jog tai būtų alternatyvi erdvė nesutarimams spręsti, pabrėžiama, jog svarbus JAV – Rusijos dvišalis bendradarbiavimas. Teigiama, jog jei pavyktų stiprinti Rusijos – JAV, kuri brėžia Aljanso politinę

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ В. И. Останков, А. В. Анастасин, “Россия и НАТО в современном мире: проблемы взаимоотношений и перспективы партнерства”, <<http://flot.com/publications/books/shelf/safety/5.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

⁸⁹ Вячеслав Самойлов, “Танки НАТО все ближе: Станет ли Прибалтика «фитилем» мирового конфликта?”, 2016 – 01 – 21, <http://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/tanki_nato_vse_blizhe_226.htm>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 16].

⁹⁰ Игорь Крючков, “НАТО предлагает забытую идею Медведева”, 2016 – 04 – 21, <http://www.gazeta.ru/politics/2016/04/20_a_8188283.shtml>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 25].

⁹¹ Ten pat.

⁹² Ten pat.

⁹³ Олег Одноколенко, “Россия и НАТО: бесперспективный диалог”, 2016 – 04 – 22, <http://nvo.ng.ru/concepts/2016-04-22/1_nato.html>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 25].

⁹⁴ Ten pat.

⁹⁵ Указ Президента Российской Федерации от 31 декабря 2015 года N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации", <<http://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 03].

liniją, bendradarbiavimą karinėje plotmėje, NATO – Rusijos santykiai judėtų teigiama linkme.⁹⁶ Dvišalis bendradarbiavimas su JAV atitinka Rusijos interesus, turint omenyje Rusijos – JAV santykių svarbą bendrai tarptautiniai situacijai. Diskurse pažymima viena iš bendradarbiavimo sričių – kova prieš terorizmą, regioninių konfliktų sprendimas.⁹⁷ Dvišalis bendradarbiavimas Rusijai priimtinesnis, kadangi NATO šalys narės vertinamos kaip nesavarankiškos, sekančios JAV interesus, tiesa, išskiriama Prancūzija, Vokietija, kurios bandė vystyti dvišalį dialogą su Rusija, tačiau trūko ryžto.⁹⁸ Pabrėžiama, jog Europoje yra palankių Rusijai valstybių (išskiriama Italija), tačiau veikia jėgos, vedinos istorinių sąskaitų suvedimo, tokių būdu stiprinant Rusijos – Vakarų priešišumą.⁹⁹

Apibendrinant demokratinių atributų, dialogo vertinimą, vyraujančią Rusijos diskurse, matyti, jog atviras dialogas įsivaizduojamas kaip nevertingas atributas, parodantis dialogo iniciatoriaus silpnumą, atveriantis kelią užsienio įtakai. Diskurse įtvirtinamos nepasitikėjimo, priešiško Vakarams nuotaikos. NATO iniciatyva atkurti dialogą su Rusija siekiant užkirsti kelią konflikto eskalacijai, pasinaudojama kurti Aljanso silpnumo įvaizdžiui. Atsižvelgiant į šiuos aspektus, galima teigti, jog NATO – Rusijos dialogas negali būti efektyvi priemonė atgrasymui stiprinti, veikiau priešingai, diskurse kuriamas NATO silpnumo įvaizdis, pasitarnauja menkesniam Aljanso galios vertinimui, kuris daro neigiamą įtaką atgrasymo perspektyvai. Aktyvus dvišalis bendradarbiavimas, kurį Rusija palaiko, savo ruožtu darytų neigiamą įtaką Aljanso vienybei, nebent šalių pozicijos būtų aiškiai suderintos, išreiškiant tvirtą įsipareigojimą bendram interesui.

3.1.2. Savo galios vertinimas

Šiuo atveju nagrinėjamas subjektyvus galios vertinimas, formuojamas diskurse. Subjektyvus galios vertinimas, formuojamas pasitelkiant idėjų politiką, svarbus tuo, jog galimybės gali būti pervertintos. Pervertintos galimybės savo ruožtu silpnintų atgrasymo perspektyvas, skatintų agresyvumą. Ideologija, grįsta neadekvačiu galios vertinimu stiprintų iniciatyvas imtis aktyvių konfliktinių veiksmų, sąlygotų racionalios atgrasymo strategijos neefektyvumą.

⁹⁶ В. И. Останков, А. В. Анастасин, “Россия и НАТО в современном мире: проблемы взаимоотношений и перспективы партнерства”, <<http://flot.com/publications/books/shelf/safety/5.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

⁹⁷ Указ Президента Российской Федерации от 31 декабря 2015 года N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации, <<http://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 03].

⁹⁸ Олег Одноколенко, “Россия и НАТО: бесперспективный диалог”, 2016 – 04 – 22, <http://nvo.ng.ru/concepts/2016-04-22/1_nato.html>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 25].

⁹⁹ Взгляд, “Лавров: Россия не ищет врагов на международной арене”, 2016 – 02 – 04, <<http://vz.ru/news/2016/2/4/792243.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

Rusijos diskurse plačiai aptariama RAND atlikta studija, vertinanti NATO bei Rusijos pajėgumus konfrontacijos Rytinėje Aljanso dalyje atveju. Remiantis RAND atlikta studija, kuriamas įvaizdis, jog Rusija ženkliai pranoktų NATO pajėgumus. Itin pabrėžiamas vertinimas, jog Rusija pajėgi sutriuškinti NATO pajėgas Baltijos šalyse per 60 valandų.¹⁰⁰ Kvestionuojamas tiek bendrų NATO, o ypač JAV pajėgų efektyvumas tokiu atveju. Diskurse pažymima, jog Rusija jau priprato prie JAV karinių pajėgų buvimo Baltijos šalyse, kai kurie ekspertai net juokauja: keli būriai pėstininkų bei keletas tankų yra mums pavojingi? Jei vyktų rimtas konfliktas, jankiai Baltijos šalyse gėdingai pralaimėtų.¹⁰¹ Kalbant apie JAV pajėgų buvimą Baltijos šalyse, Rusijos diskurse pabrėžiama Rusijos iniciatyva. Teigiama, jog būtent Rusija yra ta valstybė, kuri piešia raudonąsias linijas, kurių kitiems nevalia peržengti.¹⁰² Tai iliustruojama įvykusia Rusijos provokacija JAV karo laivams plaukiant į Lietuvą. Tiesa, JAV karo laivų atplaukimas į vadinamus „Rusijos teritorinius vandenius“ laikoma grėsme, tačiau, remiantis diskursu, buvo parodyta, jog Rusija taip pat turi pakankamai galios atsakyti į jų veiksmus.¹⁰³ Taip pat tikinama, jog JAV agresijos atveju, Rusija turi patikimą priešraketinės gynybos sistemą, oro gynybos pajėgumus, gebančius atremti priešiškus veiksmus.¹⁰⁴ Vašingtonas turėtų rinktis – ar priimti pralaimėjimą, ar eskaluoti konfliktą iki taktinio branduolinio ginklo panaudojimo.¹⁰⁵ Rusija ypatingai pasikliauja savo oro gynybos sistema, kaip teigiama, galinčia neutralizuoti visus NATO orlaivius.¹⁰⁶ Atsižvelgiant į šiuos aspektus, NATO pajėgos vertinamos kaip silpnesnės, turinčios mažiau veikimo laisvės Rusijos artimajame užsienyje.¹⁰⁷

Aktualiame diskurse kuriamas pranašios, galingos Rusijos įvaizdis, Vakarų pajėgumai vertinami kaip nespėjantys žengti koja kojon su Rusijos proveržiu. Plačiai skleidžiamas vertinimas, jog Vakarai „apsiskaičiavo“. Teigiama, jog toks strateginis Vakarų apsiskaičiavimas privedė prie radikalių pokyčių galios balanse – šiandien Europoje žymiai stipresnė ne NATO, Rusijos karinių pajėgų dominavimas – nebekvestionuojamas faktas.¹⁰⁸ Pabrėžiama, jog JAV valstybės departamento 2014 m. publikuotame straipsnyje vertinama, kad Rusija pasiekė pajėgumų paritetą santykiyje su JAV,

¹⁰⁰ М. Стулов, “НАТО не способно защитить Восточную Европу от России – доклад”, 2016 – 02 – 26, <<https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2016/02/26/631557-nato-priznalo>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].

¹⁰¹ Вячеслав Самойлов, “Танки НАТО все ближе: Станет ли Прибалтика «фитилем» мирового конфликта?”, 2016 – 01 – 21, <http://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/tanki_nato_vse_blizhe_226.htm>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 16].

¹⁰² Иван Чернов, “Наши самолеты выходили на учебную атаку”, 2016 – 04 – 14, <<http://www.vz.ru/society/2016/4/14/805293.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 16].

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ Ria.ru, “Эскабар: военная мощь России пугает НАТО”, 2015 – 05 – 01, <<http://ria.ru/world/20150501/1062072648.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 16].

¹⁰⁵ Ten pat.

¹⁰⁶ Светлана Гомзикова, “Пора исправить ошибку Горбачева: Чем сегодня Россия может ответить на агрессивную политику НАТО”, 2015 – 12 – 23, <<http://svpressa.ru/war21/article/138968/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].

¹⁰⁷ Ten pat.

¹⁰⁸ Аналитик | Политика и экономика, “Россия против НАТО: кто сильнее?”, 2016 – 12 – 16, <<http://www.news-usa.ru/rossiya-protiv-nato-kto-silnee.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].

tačiau Rusija ir toliau aktyviai vystė pajėgumus ir tapo lydere.¹⁰⁹ Vakarai neįvertinimo Rusijos galimybių, nesusigriebė laiku, o dabar jau per vėlu - Europos karo lauke Rusija stipresnė, to neištaisys nei JAV, nei Londonas, nei Berlynas, nei Paryžius.¹¹⁰ Vakarų spaudoje gausu straipsnių, kuriuose lyginami Rusijos ir JAV, D. Britanijos, Vokietijos, Prancūzijos pajėgumai, visi palyginimai rodo, kad Rusija peržengia daugelį NATO šalių įvairių indikatorių atžvilgiu.¹¹¹ Tiesa, pažymima, jog toks vertinimas daugeliui rusų kol kas yra sunkiai suvokiamas, kadangi itin ilgą laiką vyravo mitas, jog Vakarai – stipresni, galingesni, o Rusija neturi pakankamai pajėgumų.¹¹² Matyti, jog tokiu diskursu siekiama stiprinti ryžtą, pasitikėjimą savo galia, menkinti Vakarų galios ir perspektyvų vertinimą.

Diskurse išreiškiamas didžiavimasis pasiekimais pajėgumų srityje. Remiamasi įvykių Ukrainoje pavyzdžiu. Teigiama, jog Ukrainoje įvykus greitai sukilėlių armijos mobilizacijai, Rusija ją sparčiai aprūpino efektyviais tankais, artilerija, prieštankiniais pajėgumais, kibernetinių veiksmų pagalba sutrikdė taktines komunikavimo sistemas, GSP veiklą.¹¹³ Diskurse pabrėžiama, jog amerikiečių bei Europos šalių ekspertai, nagrinėdami Ukrainos atvejį, stebėjosi, kaip toli pažengusi Maskva – turi naujų ginklų, nuo kurių jų pajėgos, naudotos Irake bei Afganistane, nėra apsaugotos, o Rusijos tankai T-90 laikyti atgyvenomis, pasirodė esą galintys vaidinti svarbų vaidmenį.¹¹⁴ Pažymima, jog labai nedaug kas atkreipė dėmesį į doktrininį Rusijos pokytį – naujos kartos karą – tol, kol nebuvo pradėti veiksmai Ukrainoje, nepamatė, kad stiprinamos Rusijos karinės pajėgos, tuo tarpu kol Putinas aktyviai vystė karines pajėgas, Amerikos sausumos pajėgos mažino savo skaičių nuo 490 000 iki 450 000 žmonių - Vakarai buvo itin neatidūs konflikto atžvilgiu.¹¹⁵ Maskva sukoncentravo pajėgas modernizacijai, todėl dabar gali atremti JAV pajėgas sėkmingai. Pabrėžiama, jog Vakarai pražiopsojo technologinį Rusijos šuolį.¹¹⁶

Vakarų neatidumas pokyčiams Rusijoje itin plačiai aptariamasis, norima parodyti Vakarų trūkumus prieš Rusijos pajėgumus. Teigiama, jog Vakarų politikai bei ekspertai yra nustebinti Rusijos karinių pajėgumų – tai jiems naujiena.¹¹⁷ Taip pat kuriamas diskursas, jog Vakarų tarnybos nėra efektyvios, nesugebančios adekvačiai įvertinti esamos situacijos. Pažymima, jog Vakarų

¹⁰⁹ Ten pat.

¹¹⁰ Ten pat.

¹¹¹ Андрей Иванов, “Россия поразила НАТО военной мощью”, 2015 – 11 – 19, <<http://svpressa.ru/war21/article/136422/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].

¹¹² Аналитик | Политика и экономика, “Россия против НАТО: кто сильнее?”, 2016 – 12 – 16, <<http://www.news-usa.ru/rossiya-protiv-nato-kto-silnee.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].

¹¹³ Брайан Бендер, “Анализируя военную мощь России: секретное исследование Пентагона”, 2016 – 04 – 15, <<http://inosmi.ru/military/20160415/236146322.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].

¹¹⁴ Ten pat.

¹¹⁵ Ten pat.

¹¹⁶ Ria.ru, “Эскобар: военная мощь России пугает НАТО”, 2015 – 05 – 01, <<http://ria.ru/world/20150501/1062072648.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 16].

¹¹⁷ Андрей Иванов, “Россия поразила НАТО военной мощью”, 2015 – 11 – 19, <<http://svpressa.ru/war21/article/136422/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].

saugumo ir žvalgybos tarnybos neįspėjo apie naujas Rusijos karinių pajėgų galimybes.¹¹⁸ Stebimasi, kad Vakarai to nematė, o dėl to kaltinamos Vakarų tarnybos – pastaraisiais metais Rusija parodė įspūdingas karines galimybes, ypač Sirijoje, kur oro pajėgos rodė harmoningą, tiksliai koordinuotą darbą – visi matė naujus lėktuvus, naujus ginklus, GLONASS navigacijos sistemos pajėgumus, padedančius Rusijai visiškai nepriklausomai spręsti problemas, naudoti ginklus preciziškai.¹¹⁹ Pažymima, jog nepaisant to, Vakarai nesiėmė reikiamų veiksmų balansui išlaikyti.

Rusijos diskurse vyrauja argumentas, jog toks Vakarų neatidumas nulemtas ideologinio įsivaizdavimo, jog Rusija – nėra didžioji pasaulio galia. Po Šaltojo karo, Europos šalių kariniai raumenys sunyko, išnykus Sovietų grėsmei.¹²⁰ Nuo 1990 m. Rusijos pajėgos laikytos silpnomis, manyta, jog niekada nebus išlipta iš duobės, tačiau Rusija nuolat stiprinamo savo karines pajėgas.¹²¹ Rusijos požiūriu, minėtas stereotipas giliai įsitvirtinęs Vakarų sąmonėje, todėl kol Vakarai buvo užsiėmę reklama, Rusija sprendė tikrus reikalus.¹²² To rezultatas - modernizuotos Rusijos karinės pajėgos, kurios stipresnės nei visos Europos kartu sudėjus.¹²³ Šiuo metu rusai tiki savo karinėmis pajėgomis: 86 proc. piliečių tiki, kad karinės grėsmės atveju, karinės pajėgos yra pajėgios apginti savo šalį; 59 proc. norėtų savo artimuosius matyti kariuomenėje.¹²⁴ Kariuomenė gerbiama, ja didžiuojamasi, ji vertinama kaip gebanti tinkamai apginti nacionalinius interesus, yra pasirengusi vykdyti staigias operacijas.¹²⁵

Itin reikšminga tai, jog kitas argumentas, siekia išaukštinti turimą galią – priešininko silpnybės. Šiuo atveju teigiama, jog nepaisant to, koks stiprus priešininkas bebūtų, kokias stiprias pajėgas bei kovos būdus pasitelktų, kaip tobulai juos taikytų, jis visuomet turės silpnųjų pusių, todėl visuomet yra galimybių sėkmingiems veiksmais.¹²⁶ Šis vertinimas svarbus tuo, jog stiprina ryžtą, valią imtis priešišku veiksmu, nepaisant objektyvesnio galių vertinimo kriterijaus.

Vyraujantis diskursas parodo, jog Rusija savo galimybes, pajėgumus vertina palankiai, stengiasi pabrėžti Vakarų neveiklumą, neatidumą pokyčiams Rusijoje. Tokiu būdu siekiama kurti galingos pasaulio valstybės įvaizdį. Tiesa, įdomu tai, jog diskurse paminima, jog rusams tai naujas

¹¹⁸ Ten pat.

¹¹⁹ Ten pat.

¹²⁰ Tvzvezda.ru, “Россия – самая мощная военная сила в Европе”, 2015 – 02 – 11, <<http://tvzvezda.ru/news/forces/content/201502110318-bnx3.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].

¹²¹ Андрей Иванов, “Россия поразила НАТО военной мощью”, 2015 – 11 – 19, <<http://svpressa.ru/war21/article/136422/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].

¹²² Ten pat.

¹²³ Tvzvezda.ru, “Глобальная военная мощь РФ: чем российская армия сильнее китайской”, 2016 – 02 – 16, <<http://tvzvezda.ru/news/forces/content/201602160736-edxx.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].

¹²⁴ Ten pat.

¹²⁵ Ten pat.

¹²⁶ Валерий Герасимов, “Ценность науки в предвидении: Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий”, 27 февраля 2013, <<http://www.vpk-news.ru/articles/14632>>, [Žiūrėta 2015 - 10 – 03].

įvaizdis, prie kurio reikia priprasti, kadangi ilgą laiką dominavo Vakarai. Visgi, šiuo metu Rusijos piliečiai reiškia pasitikėjimą pajėgomis bei galia. Diskurse esmingas Rusijos ir Vakarų lyginimas – čia dažnai remiamasi Vakarų šaltiniais, kurie, kaip supranta Rusija, reiškia nepasitikėjimą savo pajėgomis. Atgrasymo atžvilgiu svarbu tai, jog perteklinis pasitikėjimas savo galia, savo galios išaukštinimas ir tikėjimas ja mažina atgrasymo efektyvumą, reikalauja naujų atgrasančių veikslių, kadangi savo galia tikinti valstybė gali ryžtis imtis konfliktinių veikslių, juolab kad tokiu atveju šie veiksmai, palankiai vertinant galimybes, būtų palaikomi didelės dalies gyventojų.

3.2. Geopolitika

Kitas reikšmingas aspektas – geopolitika. Anot Keith B. Payne, politinė ar strateginė reikšmė, priskirta regionui, yra reikšminga, daranti įtaką norui atgrasyti bei atsakyti atgrasymui.¹²⁷ Pažymėtina, jog NATO – Rusijos atgrasymo atveju, nagrinėjant geopolitinius aspektus, kalbama apie Rytinę NATO sieną, kur labiausiai tikėtinos hibridinio pobūdžio grėsmės. Geopolitika – sąlyginis faktorius, darantis įtaką atgrasymui – geografinė padėtis, su ja susietos idėjos, įvaizdžiai gali arba sukurti paskatas arba sulaikyti nuo strateginių veikslių.¹²⁸ Tam tikra geografinė erdvė, kuriai priskiriamos specifinės idėjos, pasak Keith B. Payne, konstruoja tam tikrus konkurencinius, konfliktinius ryšius, svarbius atgrasymo perspektyvai.¹²⁹ Geopolitinė padėtis gali lemti atgrasymo patikimumą, taip pat ryžtą priešintis atgrasymui, o kartais jo ir nepaisyti. Tai gali būti grindžiama istorija, tam tikra sukurta legenda, tradicija, kuri peržengia racionalaus kaštų – naudos skaičiavimo logiką.¹³⁰ NATO – Rusijos atgrasymo kontekste Rytinės NATO sienos atveju, itin svarbus geopolitinis įsipareigojimas – savo valstybės atgrasymas žymiai patikimesnis nei vadinamas praplėstasis atgrasymas (angl. *extended deterrence*) kitose teritorijose.¹³¹ Svarbu ir tai, jog, atsižvelgiant į geopolitinius aspektus, didžiosioms galioms būdingas siekis dominuoti kaimyniniuose regionuose, siekiant įtvirtinti hegemoninę galią, konkurenciją, šiuo atveju sukuria grėsmę.¹³² Taigi, itin svarbu, kokia reikšmė priskiriama tam tikram regionui. Čia svarbu vertinti ir ideologinį aspektą – absoliučių tikslų iškelimą ir pasiryžimą jų siekti, ginant geopolitinius interesus.

¹²⁷ Keith B. Payne, 412.

¹²⁸ Ten pat, 412.

¹²⁹ Ten pat, 412.

¹³⁰ Keith B. Payne, 412 – 413.

¹³¹ Ten pat, 413.

¹³² Ten pat, 413.

Remiantis šiomis įžvalgomis, išskiriami tokie svarbiausi tyrimo reikalingi geopolitiniai aspektai, siekiant efektyvinti atgrasymą NATO – Rusijos kontekste:

1. Įsipareigojimo ginti supratimas – padėsiantis įvertinti, kaip Rusija vertina NATO strateginį įsipareigojimą bendrai gynybai susiduriant su geografiškai praplėsto (angl. *extended deterrence*) problematika;
2. Geopolitinė regiono svarba Rusijai – absoliučių tikslų iškėlimas ir pasiryžimas jų siekti - šiuo atveju nagrinėjama Rytinio Aljanso bloko svarba.

3.2.1. Įsipareigojimo ginti supratimas

Svarstant įsipareigojimo ginti aspektą, Rusijos diskurse vyrauja būtent Vakarų atliktų studijų, tyrimų vertinimas. Manytina, jog tokiu būdu siekiama sukelti abejonę, jog bus imtasi ginti Aljanso periferijoje esančias šalis nares. Rusijos diskurse plačiai nuskambėjo studija, teigianti, jog NATO nėra pajėgi apginti savo rytinės sienos nuo agresyvių Rusijos veiksmų.¹³³ Studijos autoriai – buvęs NATO generalinis sekretorius Jaap de Hoop Scheffer bei buvęs vyriausiojo NATO pajėgų vado Europoje pavaduotojas, britų generolas Richard Shireff. Pabrėžiama, jog dėl nepakankamo finansavimo bei esminių trūkumų, svarbiausios Aljanso narės neskuba dislokuoti pajėgų Aljanso Rytuose.¹³⁴ Sarkastiškai pažymima, jog amerikiečiai net negali įtarti, kad Baltijos šalys iš viso egzistuoja.¹³⁵ Akivaizdu, jog Rusija skleidžiamame diskurse tikslingai išnaudoja geografiškai išplėsto (angl. *extended deterrence*) problematiką, būdingą NATO Aljansui.

Diskurse pabrėžiama, jog didžiausią susirūpinimą Aljansui kelia mažo masto operacijos – tokiu atveju NATO arba turėtų įsivelti į pilno masto karinį konfliktą su Rusija, kas mažai tikėtina, arba paaukoti Baltijos šalis, kuo V. Putinas pasikliauja.¹³⁶ Tai iliustruojame Estijos pavyzdžiu - tarkim, jei Estijoje vyktų mažo masto operacija, išsirutuliojanti į užšaldytą konfliktą, teigiama, jog akivaizdu, kad NATO neatsakytų remdamasi kolektyvinės gynybos principu, ir šis Aljanso blokas būtų apleistas, o Rusija, remiantis šiuo scenarijumi, pradėtų dominuoti Rytų Europoje.¹³⁷ Diskurse

¹³³ Сергей Смирнов, “НАТО не способно защитить Восточную Европу от России”, 2016 – 02 – 26, <<https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2016/02/26/631557-nato-priznalo>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 11].

¹³⁴ Ten pat.

¹³⁵ Ria.ru, “Вox опубликовал "балтийский сценарий" войны между Россией и НАТО”, 2015 – 06 – 30, <<http://ria.ru/world/20150630/1104282917.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 11].

¹³⁶ Сергей Смирнов, “НАТО не способно защитить Восточную Европу от России”, 2016 – 02 – 26, <<https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2016/02/26/631557-nato-priznalo>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 11].

¹³⁷ Ria.ru, “Вox опубликовал "балтийский сценарий" войны между Россией и НАТО”, 2015 – 06 – 30, <<http://ria.ru/world/20150630/1104282917.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 11].

bandoma parodyti, jog NATO blokas nėra vieninga projektuojant gynybinius pajėgumus už savo valstybės teritorijos ribų. Remiantis apklausomis, teigiama, jog štai du trečdaliai Vokietijos gyventojai nenorėtų, kad jų kariai dalyvautų Baltijos šalių ar Lenkijos gynyboje, kilus agresijai iš Rusijos.¹³⁸ Kalbant apie bendrą pajėgų naudojimą, įsipareigojimą ginti, siekiama pabrėžti NATO grėsmių suvokimą, pažymint, kad Aljansas, ypač Europą, nėra vieninga dėl Rusijos kaip grėsmės suvokimo. Teigiama, jog vyrauja dvi pozicijos: pirmoji - Rusija kaimyninių valstybių atžvilgiu elgsis teisėtai, todėl tai grėsmės nekeltų, antroji, būdinga Varšuvos pakto šalims ir Baltijos valstybėms – Rusija kelia itin didelę grėsmę.¹³⁹ Atsižvelgiant į tai, kuriama idėja, jog Europos šalys nėra linkusios investuoti į pakraščių gynybą, o vienintelis išteklių šaltinis yra JAV.¹⁴⁰ Matyti, jog vyraujančiame diskurse siekiama diskredituoti NATO penktojo straipsnio įsipareigojimus bei Aljanso trūkumus sprendimo priėmimo procese, bendrą grėsmių suvokimą. Be to, tai svarbu ir tuo, jog tokiu atveju, esant įsitikinimui, jog NATO nesilaikys kolektyvinės gynybos principo, kyla paskatos imtis mažesnio masto hibridinio pobūdžio veiksmų, sukeliančių abejones, nežinojimą, neužtikrintumą – kitaip tariant, paskatos imtis priemonių, nukreiptų prieš NATO silpnybes – išauga.

Nagrinėjant geopolitinius klausimus, kaip argumentas pateikiami ir geografiniai aspektai. Teigiama, jog Rusijos konflikto su Vakarais atveju, Maskva gali lengvai užboluoti NATO priėjimą prie Baltijos ar Juodosios jūros.¹⁴¹ Taip pat Rusijai svarbi Kaliningrado strateginė padėtis, įgalinanti operacijoms jūroje prieš NATO pajėgas, Suvalkų koridoriaus problematika.¹⁴² Tiesa, pažymima, jog Suvalkų koridoriaus užėmimas nebūtų tiesioginė grėsmė visam Aljansui.¹⁴³ Tokiu būdu, pasitelkiant geografinius motyvus, vėl apeliuojama į bendros NATO gynybos, bendrą grėsmių suvokimo aspektus. Įsipareigojimas ginti diskredituojamas ir pateikiant abejones dėl NATO bei ES efektyvumo sprendžiant saugumo klausimus. Pabrėžiama, jog migracijos srautai iš Afrikos bei Vidurio Rytų į

¹³⁸ Kgd.ru, “Большинство немцев считают, что Германия не должна защищать Польшу и страны Балтии от РФ”, 2016 – 04 – 26, <<http://kgd.ru/news/society/item/53367-bolshinstvo-nemcev-schitayut-cto-germaniya-ne-dolzha-zashhishhat-polshu-i-strany-baltii-ot-rf>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 12].

¹³⁹ Александр Братерский, “НАТО боится за своих”, 2014 – 07 – 31, <http://www.gazeta.ru/politics/2014/07/31_a_6153261.shtml>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 12].

¹⁴⁰ Светлана Гомзикова, “Пора исправить ошибку Горбачева: Чем сегодня Россия может ответить на агрессивную политику НАТО”, 2015 – 12 – 23, <<http://svpressa.ru/war21/article/138968/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].

¹⁴¹ Tvzvezda.ru, “Глобальная военная мощь РФ: чем российская армия сильнее китайской”, 2016 – 02 – 16, <<http://tvzvezda.ru/news/forces/content/201602160736-edxx.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].

¹⁴² Klops.ru, ““Слон”: война России с НАТО может начаться около Калининграда”, 2015 – 12 – 09, <<https://klops.ru/news/politika/122188-slon-voyna-rossii-s-nato-mozhet-nachatsya-okolo-kaliningrada>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 19].

¹⁴³ Klops.ru, ““Слон”: война России с НАТО может начаться около Калининграда”, 2015 – 12 – 09, <<https://klops.ru/news/politika/122188-slon-voyna-rossii-s-nato-mozhet-nachatsya-okolo-kaliningrada>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 19].

Europą parodė, jog euroatlantinė erdvė nėra pajėgi išspręsti regioninio saugumo problemas, remiantis NATO ir Europos Sąjungos pamatu.¹⁴⁴

Diskurse taip pat keliamas gynybos perimetro pajėgumų klausimas. Pabrėžiama, jog NATO gynyba turi padengti itin didelį perimetrą – Baltijos šalis, Lenkiją, Slovakiją, Vengriją, Rumuniją, kas lemtų didžiulės karinės zonos kūrimą bei reikalautų itin daug finansinių išteklių, dėl šių priežasčių manoma, jog Aljansas, ėmęsis veiksmų vienoje zonoje, kitą zoną aukotų (pvz. einant į pagalbą Turkijai, būtų aukojamos Baltijos šalys).¹⁴⁵ Tikinama, jog Rusijos agresyvių veiksmų Baltijos šalyse atveju, NATO dislokuoti pajėgumai būtų greitai neutralizuoti, pačios Baltijos šalys nesiryžtų pasipriešinti, o nei viena NATO šalis nenorėtų įsitraukti į situacijos aštrinimą, imtųsi tik provokacinių veiksmų informacinėje erdvėje, pažeidinėtu oro erdvės, teritorinių vandenų ribas – didesnių, rimtesnių incidentų nesitikima.¹⁴⁶

Diskurse siekiama įtvirtinti idėją, jog Baltijos šalis aukoti būtų itin neskausminga, kadangi didžiausioms NATO šalims partnerės jos nėra svarbios. Teigiama, jog Baltijos šalys Aljanse yra išnaudotojos, nesugebančios pačios apsiginti, o sprendimas jas priimti į NATO tarpą tik sukėlė daugiau papildomų problemų, ypač JAV, kuri, dėl Baltijos šalių turi rizikuoti karu su Rusija – valstybe, turinčia branduolinį ginklą.¹⁴⁷ Pabrėžiama, jog JAV neturi geopolitinių interesų šiame regione.¹⁴⁸ Dėl šių priežasčių JAV, nenorėdama įsitraukti į karą su Rusija, lengvai atsisakytų savo įsipareigojimų ir Baltijos šalys atsidurtų už borto.¹⁴⁹ Tuo tarpu Baltijos šalys, pabrėždamos Rusijos grėsmę ir Aljanso silpnybes bendrai gnybai vykdyti, siekia politinių ir ekonominių dividendų.¹⁵⁰ Rusijos diskurse pabrėžiama įsipareigojimo ginti stoka menkina atgrasymo strategiją, nepaisant dislokuojamų NATO sąjungininkių pajėgumų. Rusija, manydama, jog didesnės sąjungininkių pajėgos nebus siunčiamos, gali regione elgtis agresyviau, jausdamasi labiau užtikrinta, jog nesulauks tolygaus atsako.

Rusija yra įsitikinusi, jog Rytinį NATO bloką apginti itin sunku, todėl tikima, jog riboto masto operacijos, hibridinis konfliktas, nebūtų veiksnys sukeliantis kolektyvinės gynybos atsaką. Rusija

¹⁴⁴ Указ Президента РФ от 31.12.2015 N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации", <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191669/>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 01].

¹⁴⁵ Светлана Гомзикова, "Пора исправить ошибку Горбачева: Чем сегодня Россия может ответить на агрессивную политику НАТО", 2015 – 12 – 23, <<http://svpressa.ru/war21/article/138968/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].

¹⁴⁶ Ten pat.

¹⁴⁷ Rusmi.su, "Об Исключении Прибалтики Из НАТО", 2016 – 01 – 07, < <http://rusmi.su/news/01-2016/news7324.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].

¹⁴⁸ Regnum.ru, "Прием стран Прибалтики в НАТО был огромной ошибкой", 2015 – 12 – 10, <<http://regnum.ru/news/polit/2032570.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 19].

¹⁴⁹ Rusmi.su, "Об Исключении Прибалтики Из НАТО", 2016 – 01 – 07, < <http://rusmi.su/news/01-2016/news7324.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].

¹⁵⁰ Versia.ru, "Америка готовится сдать Прибалтику русским", 2016, <<https://versia.ru/amerika-gotovitsya-sdat-pribaltiku-russkim>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].

netiki įsipareigojimo ginti principu. Manoma, jog Europos šalys neturi pakankamai pajėgumų ir ryžto, juolab ne visos Rusiją vertina kaip grėsmę, o JAV neturi stiprių geopolitinių interesų, kurie skatintų imtis aktyvių veiksmų, įsitraukti į platesnio masto konfliktą su Rusija. Toks Rusijoje formuojamas požiūris silpnina atgrasymo perspektyvas.

3.2.2. Geopolitinė regiono svarba Rusijai – absoliučių tikslų iškėlimas ir pasiryžimas jų siekti

Geopolitinės regiono svarbos kontekste, Aljanso ekspansija – neatsiejamasis klausimas kalbant apie NATO – Rusijos santykius. Rusija čia pastebi itin neigiamas tendencijas, pažeidžiančias jos interesus. Diskurse pateikiama argumentacija, jog NATO ekspansija į rytus motyvuota kariniais politiniais motyvais, siekiant įtakos tarptautinėje erdvėje, stiprinant karinę bei politinę galią ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje.¹⁵¹ Rusija savo ruožtu tai vertina kaip siekį silpninti Rusijos poziciją ir vaidmenį tarptautinėje plotmėje.¹⁵² NATO plėtra, siekis stiprinti geopolitinę galią, daro neigiamą įtaką Rusijos geopolitinei pozicijai, todėl kelia didelę grėsmę.¹⁵³

Įvardijama, jog NATO galios potencialo auginimas, karinis aktyvumas, tolesnė ekspansija, karinės infrastruktūros artėjimas prie Rusijos sienų – kelia grėsmę nacionaliniam saugumui.¹⁵⁴ O Rusija nelinkusi susitaikyti su grėsme savo nacionaliniams interesams.¹⁵⁵ Šis aspektas aptariamas pabrėžiant, jog tokių veiksmų NATO imasi veikdama prieš Rusijos interesus. Tai argumentuojama tuo, jog stiprėjanti Rusija Aljansui kelia naujas grėsmes, o nepriklausomos užsienio bei vidaus politikos vykdymas lemia priešišumą su JAV ir jos sąjungininkėmis, siekiančios dominuoti pasaulyje, todėl prieš Rusiją vykdomi aktyvūs veiksmai regione – politinis, ekonominis, karinis, informacinis spaudimas.¹⁵⁶ Teigiama, jog to pavyzdys – antikonstitucinė revoliucija Ukrainoje, nulemta Vakarų įtakos, nuvedusi prie karinio konflikto, kuri Rusiją suformavo kaip priešininką,

¹⁵¹ В. И. Останков, А. В. Анастасин, “Россия и НАТО в современном мире: проблемы взаимоотношений и перспективы партнерства”, <<http://flot.com/publications/books/shelf/safety/5.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

¹⁵² Ten pat.

¹⁵³ Ten pat.

¹⁵⁴ Указ Президента Российской Федерации от 31 декабря 2015 года N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации, <<http://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 03].

¹⁵⁵ Pravda.ru, “Почему расширение НАТО представляет угрозу для России”, <<http://www.pravda.ru/news/world/15-03-1999/903901-0/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

¹⁵⁶ В. И. Останков, А. В. Анастасин, “Россия и НАТО в современном мире: проблемы взаимоотношений и перспективы партнерства”, <<http://flot.com/publications/books/shelf/safety/5.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

sukūrė nestabilumo centrą prie Rusijos sienos.¹⁵⁷ Atsižvelgdama į tai Rusija išreiškia norą, kad būtų garantuotas Suomijos, Ukrainos, Gruzijos, Moldovos neutralumas, tokiu būdu užtikrinant, jog nebūtų dislokuotos plataus masto karinės pajėgos.¹⁵⁸ Tai yra viena svarbiausių Rusijos užsienio politikos kryptių – kaip rodo įvykiai Ukrainoje ir Sirijoje – stabdyti tolesnės NATO ekspansijos galimybes Rytų Europoje. NATO plėtros, įtakos augimo vertinimas kaip Rusijai grėsmę keliančio veiksnio rodo geopolitinę artimojo užsienio svarbą Rusijai, siekį išlaikyti įtaką šioje erdvėje.

Be to, Rusijai itin svarbus dvišalis bei daugiašalis bendradarbiavimas su NVS šalimis, Abchazija, Pietų Osetija – tai itin svarbi Rusijos užsienio politikos kryptis. Rusija nori regioninės ir sub-regioninės integracijos bei bendro koordinavimo NVS erdvėje, tokiu būdu stabilizuojant situaciją Rusiją supančiame regione.¹⁵⁹ Dėl šių priežasčių auganti NATO įtaka Rusijai artimame regione vertinama itin neigiamai. Šis regionas tampa NATO – Rusijos kovos dėl įtakos lauku. NATO plėtra vertinama kaip moderni Vakarų įtakos plėtros į Rytus forma, kuri istoriškai visuomet sulaukdavo slavų pasipriešinimo.¹⁶⁰ Diskurse pabrėžiama, jog istorinė atmintis žymi NATO įsipareigojimo plėstis į Rytus nevykdymą, kai buvo sutarta, jog NATO niekuomet nesiplės į Varšuvos pakto šalis.¹⁶¹ NATO sulaužius įsipareigojimą, Rusija jaučiasi išduota.¹⁶² Diskurse išryškinama tokia istorinė atmintis stiprina geopolitinę regiono svarbą, aštrina santykį su NATO. Rusijai itin svarbu, jog ankstesni partneriai, o dabar priešininkai (visų pirma JAV) – pripažintų Rusijos interesus jos „saugumo zonoje“.¹⁶³ Rusijai Rytinis NATO blokas bei NATO partnerių šalių blokas Rusijos kaimynystėje svarbus kaip kovas dėl įtakos laukas, kuriame susikauna Rusijos – Vakarų interesai. Rusiją šią zoną laiko savo „saugumo zona“. Šio bloko svarba Rusijai taip pat siejama su istorine atmintimi. Aktyvūs NATO veiksmai regione suprantami kaip pažeidžiantys esminius Rusijos nacionalinius interesus, o įtakos kaimyniniame regione išlaikymas – itin svarbus nacionalinis interesas Rusijai, įgaunantis absoliutaus tikslo požymių.

¹⁵⁷ Указ Президента Российской Федерации от 31 декабря 2015 года N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации, <<http://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 03].

¹⁵⁸ Gorchakovfund.ru, “Эксперты: Прорыва от заседания Совета Россия-НАТО ждать не стоит”, 2016 – 04 – 11, <<http://gorchakovfund.ru/news/18702/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].

¹⁵⁹ Указ Президента Российской Федерации от 31 декабря 2015 года N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации, <<http://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 03].

¹⁶⁰ Pravda.ru, “Почему расширение НАТО представляет угрозу для России”, <<http://www.pravda.ru/news/world/15-03-1999/903901-0/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

¹⁶¹ А.В. Казаков, О.Н. Сазонов, С.Ф. Снигирев, “Расширение НАТО На Восток И Проблемы Безопасности России”, <<http://geopolitika.narod.ru/lessonhist/rasnatovost.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].

¹⁶² Ten pat.

¹⁶³ Д.В. Тренин, “Внешняя политика России в ближайшие пять лет: цели, стимулы, ориентиры”, 2016 0 94 – 29, <<http://www.globalaffairs.ru/global-processes/Vneshnyaya-politika-Rossii-v-blizhaishie-pyat-let-tseli-stimuly-orientiry-18128>>, [Žiūrėta 2016 – 05 – 01].

Apibendrinant, esminis Rusijos tikslas – užtikrinti Rusijos, kaip lyderiaujančios pasaulio galios statusą, kuriant strateginį stabilumą išlaikant abipusiai naudingas partnerystes daugiapolyje pasaulyje.¹⁶⁴ Su šiuo tikslu glaudžiai siejami minėti geopolitiniai interesai, geopolitinė Rusijai artimo regiono svarba, vadinama „saugumo zona“. Rusijos diskurse pažymima, jog Rusijos vaidmuo sustiprėjo, išaugo sprendžiant svarbiausias tarptautines problemas, karinius konfliktus, užtikrinant strateginį stabilumą, tarptautinės teisės laikymąsi.¹⁶⁵ Rusija siekia įtvirtinto pasaulio galios statuso, kuriant taisykles, o ne jų laikantis, ypač artimojo užsienio šalyse. Šis tikslas įgyja absoliutaus tikslo požymių – kai siekiant tikslo nebijoma daug paaukoti, kaštai nevertinami racionaliai. Remiantis Keith B. Payne, vertinant atgrasymo perspektyvas, jei tikslas būtų absoliutus, ryžtantis aukoti kitus svarbius interesus, tuomet atgrasymo perspektyva tampa vis blankesnė.

3.3. Valdžios struktūros

Trečiasis nagrinėjamas aspektas – valdžios struktūros. Remiantis Keith B. Payne išskirti šie valdžios struktūros elementai, svarbiausi atgrasymo pritaikymui Rusijos atveju. Pirma, itin svarbios žvalgybos institucijų charakteristikos, mat žvalgybos institucijos strategiškai vertina grėsmes, pateikia priešininko tikslų, strategijų įverčius – tai itin svarbu adekvačiai vertinant pajėgumus, galimybes.¹⁶⁶ Pažymima, jog demokratiškos valstybių žvalgybos institucijos dažniausiai yra formalios, biurokratinio pobūdžio, o nedemokratiškuose režimuose jos yra mažiau formalios, personalas renkamas atsižvelgiant į lojalumą režimui, nėra aiškios ribos tarp vidaus ir užsienio žvalgybos bei grėsmių vertinimo, tokiu atveju grėsmės pervertinamos, o valstybės pajėgumai įvertinami neadekvačiai.¹⁶⁷ Antra, svarbu civilinės – karinės jėgos struktūrų santykis: kas kontroliuoja karines pajėgas, kokios vyrauja vertybės, ar karinės pajėgos remtos profesine tarnyba, ar ne, kokios atšakos vyrauja, kokios jų vertybės.¹⁶⁸

Atsižvelgiant į Keith B. Payne įžvalgas, siekiant ištirti valdžios struktūros įtaką atgrasymui, nagrinėjami šie aspektai:

1. Žvalgybos institucijų charakteristikos;
2. Civilinės – karinės jėgos struktūrų santykis;

¹⁶⁴ Указ Президента РФ от 31.12.2015 N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации", <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191669/>,[Žiūrėta 2016 – 03 – 01].

¹⁶⁵ Указ Президента РФ от 31.12.2015 N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации", <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191669/>,[Žiūrėta 2016 – 03 – 01].

¹⁶⁶ Keith B. Payne, 406.

¹⁶⁷ Ten pat, 406.

¹⁶⁸ Ten pat, 407.

Šie veiksniai išskirtiniai tuo, jog yra daugiau formalūs, todėl juos vertinant, skirtingai nei vertinant kitus šiame darbe nagrinėjamus aspektus, labiausiai remiamasi analitiniais, formaliai šaltiniais.

3.3.1. Žvalgybos institucijos

Žvalgybos institucijos Rusijos doktrinoje įgauna itin reikšmingą vietą. Remiantis Rusijos strategija, visi aspektai, aktualūs hibridinio konflikto metu, taip pat kovojant dėl įtakos tarptautinėje erdvėje – politinės, finansinės, ekonominės, informacinės priemonės – įtraukiami į specialiųjų tarnybų darbotvarkę.¹⁶⁹ Teigiama, jog valstybės saugumas gali būti užtikrintas stiprinant specialiųjų tarnybų veiklą, juolab jog svarbiausių grėsmių valstybei sąrašė pirmauja specialiųjų užsienio tarnybų veikla, daranti žalą nacionaliniams interesams.¹⁷⁰ Šiame darbe nagrinėjant Rusijos žvalgybos institucijas, siekiant įvertinti jų įtaką atgrasymui, atsižvelgiant į Keith B. Payne išvalgas, dėmesys telkiamas žvalgybos institucijų pagrindinėms charakteristikoms, santykiui tarp vidaus ir užsienio žvalgybos, personalo politikai, lojalumui režimui. Šie aspektai vertinami pasitelkiant analitinius šaltinius, atliekant gilesnę personalo analizę, formaliai nustatytus žvalgybos institucijų aspektus.

Siekiant tinkamai įvertinti minėtus aspektus, itin svarbu suprasti institucinę žvalgybos sąrangą. Rusijos žvalgybą sudaro trys pagrindinės institucijos: SVR (*Служба внешней разведки Российской Федерации*), FSB (*Федеральная служба безопасности*) bei GRU (*Главное разведывательное управление*). Rusijos prezidentui atskaitinga SVR rūpinasi grėsmėmis, kylančiomis iš užsienio.¹⁷¹ FSB – KGB sekėja, tiesiogiai pavaldi prezidentui, užsiimanti žvalgyba, kontržvalgyba, kova su terorizmu, ekonominių nusikaltimų tyrimu, elektronine žvalgyba, sienos kontrole bei vadinamąja socialine priežiūra.¹⁷² V. Putinas identifikuoja šias esmines FSB užduotis: šnipinėjimo iš užsienio neutralizavimas, ekonominio ir finansinio saugumo stebėseną, kova su organizuotu nusikalstamumu.¹⁷³ GRU – karinės žvalgybos institucija, pavaldi Generaliniam

¹⁶⁹ Указ Президента РФ от 31.12.2015 N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации", <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191669/>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 01].

¹⁷⁰ Ten pat.

¹⁷¹ Government.ru, <<http://government.ru/en/department/112/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 30].

¹⁷² Globalsecurity.org, "FSB History", <<http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/fsb.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 01].

¹⁷³ Eberhard Schneider, "The Russian Federal Security Service under President Putin", Kn. Stephen White (sud.), *Politics and the Ruling Group in Putin's Russia*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, 45.

štabui.¹⁷⁴ GRU vertinama kaip ne mažiau stipri, o gal net stipresnė nei FSB, GRU rankos siekia ir itin platų užmojų užsienyje.¹⁷⁵

Rusijos žvalgybos tarnybos vertinamos kaip itin linkusios vadovautis iš Sovietų perimta veidrodinio atvaizdo koncepcija, vertinant savo priešininkus – tokiu atveju tikima, jog priešininkas turi tokių pat slaptų planų, siekia sunaikinti Rusijos galybę, žinoma, šie planai yra itin slapti, jog neįmanoma jų aptikti techninėmis priemonėmis, juos gali išduoti tik tam tikri žmonės.¹⁷⁶ Teigiama, jog tokiu principu dirba ir GRU, vadovaujama Igor Valentinovich Korobov, ilgamečio žvalgybos institucijų darbuotojo. GRU vyrauja principas, jog nesugebėjimas atskleisti šių itin slaptų planų, kuriuos rezga priešininkas, nereiškia, kad tokių planų nėra, o tiesiog už jų paiešką atsakingi pareigūnai blogai atliko darbą.¹⁷⁷ Dėl šių priežasčių vadovybei pateikiama informacija, kuri atitiktų lūkesčius bei jau susiformavusią nuomonę, kas menkina žvalgybos institucijos efektyvumą, pateikiamos informacijos tikslumą ir nešališkumą.

Be to, kitas svarbus aspektas - Rusijos žvalgybos institucijų vadovybė sietina su lojalumu Kremliaus režimui. Štai užsienio žvalgybos tarnyba – SVR – vadovaujama Kremlui artimo buvusio Rusijos premjero Mikhail Fradkov. ¹⁷⁸ Detaliau panagrinėjus centrinės žvalgybos institucijos – FSB – personalą, taip pat ryškėja lojalumas Kremliaus režimui. Pagrindiniai FSB vadovai sietini su V. Putinu tiesioginiais asmeniniais ryšiais. V. Putinas, tarnybą KGB pradėjęs 1975 m. iki 1985 m. tarnybą atliko tuometiniame Leningrado regione. Dabartinis FSB direktorius Alexander Bortnikov, tarnybą pradėjęs taip pat tais pačiais metais, taip pat ilgus metus tarno Kaliningrado regione, o pareigose sparčiai kilti pradėjo V. Putinui tapus prezidentu.¹⁷⁹ Pirmasis FSB generalinio direktoriaus pavaduotas Sergei Smirnov, šias pareigas einantis nuo 2003 m. – taip pat V. Putino tarnybos Leningrade draugas.¹⁸⁰

Reikšminga ir tai, jog V. Putinas, tapęs prezidentu, vykdė svarbias žvalgybos institucijų reformas. 2000 m. FSB tapo tiesiogiai pavaldi prezidento institucijai. 2003 m. į FSB integruota Federalinė Vyriausybinių ryšių ir informacijos agentūra, taip pat pasienio tarnyba.¹⁸¹ Atsižvelgiant į

¹⁷⁴ Globalsecurity.org, “Main Intelligence Administration (GRU)”, <<http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/gru.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 01].

¹⁷⁵ Stratfor.com, “Russia, reforming the GRU”, 2009, <<https://www.stratfor.com/analysis/russia-reforming-gru>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 01].

¹⁷⁶ Russiandefpolicy.com, “Spies, Spetsnaz, and Snipers”, 2016 – 02 – 16, <<https://russiandefpolicy.wordpress.com/tag/gru/>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 15].

¹⁷⁷ Ten pat.

¹⁷⁸ BBC.com, “Profile: Russia's SVR intelligence agency”, 2010 – 06 – 29, <<http://www.bbc.com/news/10447308>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 16].

¹⁷⁹ Lenta.ru, “Бортников, Александр”, <<https://lenta.ru/lib/14189041/>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 16].

¹⁸⁰ Viperson.ru, “Смирнов Сергей Михайлович – биография”, 2015 – 11 – 18, <<http://viperson.ru/people/smirnov-sergey-mihaylovich>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 16].

¹⁸¹ Eberhard Schneider, “The Russian Federal Security Service under President Putin”, Kn. Stephen White (sud.), *Politics and the Ruling Group in Putin's Russia*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, 43.

tai, FSB personalo skaičius ženkliai išaugo, FSB įgavo daugiau galių. Vertinama, jog reforma padėjo V. Putinui likviduoti nemažą skaičių nepalankių šių struktūrų padalinių vadovų, taip pat sustiprinta FSB įtaka, o tuo pačiu ir V. Putino galios pamatas.¹⁸² Be to, 2004 m. V. Putinas pakeitė FSB vadovų statusą – FSB direktoriui suteiktas ministro statusas, o pavaduotojams atitinkamai viceministrų statusas – o pavaduotojų skaičius sumažintas nuo 12 iki 4,¹⁸³ siekiant efektyvinti FSB veiklą, o tuo pačiu ir koncentruoti galią. Pastaruoju metu matomi siekiai, ketinimai reformuoti ir GRU struktūras.¹⁸⁴ Ketinimai vykdyti gilią šaknis turinčios GRU struktūros reformą, rodo, jog Kremlius itin pasitiki savo galia. Tikėtina, jog reformą siekiama vykdyti atsižvelgiant į įvykius tarptautinėje arenoje bei Rusijos interesus joje.

Apibendrinant, Rusijos žvalgybos tarnybas charakterizuoja „veidrodinio atspindžio“ logika, sudaranti prielaidas neadekvačiam informacijos vertinimui siekiant įtikti iškeltiems reikalavimams. Taip pat, žvalgybos institucijos, jų vadovybė, glaudžiai sietina su Kremliaus režimu, tai rodo gilesnė personalo analizė. Be to, matyti, jog Rusijos prezidento institucija siekia sukcentruoti žvalgybos institucijų galią savo rankose. Atsižvelgiant į tai, jog V. Putinas priima užsienio politikos sprendimus vadovaujantis iš žvalgybos tarnybų gauta informacija,¹⁸⁵ minėtos žvalgybos institucijų charakteristikos, daro neigiamą įtaką atgrasymo perspektyvoms.

3.3.2. Civilinės – karinės jėgos struktūrų santykis

Nagrinėjant civilinių – karinių jėgų struktūrų santykį, atsižvelgiant į Keith B. Payne išvalgas, dėmesys teikiamas šiems svarbiausiems aspektams: karinių pajėgų kontrolė, karinių pajėgų pobūdis, vyraujančios vertybės, idėjos, kitos pajėgų atšakos.

Pastaruoju metu Rusijos gyventojai išreiškia vis didelę pagarbą ir pasitikėjimą Rusijos jėgos struktūromis. Žinoma, remiantis viešosios nuomonės paklausomis, labiausiai pasitikima prezidentu V. Putinu, tačiau antroje vietoje – Gynybos ministras Sergey Shoygu bei Gynybos viceministras Dmitry Rogozin.¹⁸⁶ Aukšti pasitikėjimo reitingai įgalina Kremliaus užsienio bei gynybos politikos įgyvendinimui, kadangi taip pat stipriai palaikomos ir remiamos jėgos struktūros. Reikšminga ir tai,

¹⁸² Ten pat, 43 – 44.

¹⁸³ Ten pat.

¹⁸⁴ Stratfor.com, “Russia, reforming the GRU”, 2009, <<https://www.stratfor.com/analysis/russia-reforming-gru>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 01].

¹⁸⁵ Denis Trifonov, “Russian Intelligence Presence In The Cis”, 2003 – 12 – 17, <<http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/8615-analytical-articles-caci-analyst-2003-12-17-art-8615.html>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 20].

¹⁸⁶ Ten pat.

jog jėgos struktūrų atstovai – žvalgybos bei karinių pajėgų - sudaro apie du trečdalius Rusijos prezidento administracijos.¹⁸⁷ Atsižvelgiant į tai, atgrasymo perspektyvoje išryškėja civilinių – karinių jėgos struktūrų santykio svarba. Itin svarbu tai, jog Rusijos atveju neužtikrinama civilinė karinių pajėgų kontrolė, valdžia remiasi itin tvirtu jėgos struktūrų pamatu. Remiantis šiais aspektais, galima teigti, jog karinė valdžia yra įgalinta savarankiškai priimti sprendimus, civilinė karinių pajėgų kontrolės rolė itin menka, juolab, jog karinės pajėgos itin reikšmingai palaikomos ir remiamos, turi itin reikšmingų komunikavimo kanalų, užima svarbias roles priimant sprendimus valstybės lygmeniu.

Rusijoje karinių pajėgų personalą sudaro tiek profesinės karo tarnybos kariai, tiek šauktiniai. Svarbu tai, jog pastaruju metu kryptingai didinamas profesinės karo tarnybos karių skaičius. Skelbiama, jog profesinės karo tarnybos karių skaičius peržengia šauktinių skaičių, o septynerių metų bėgyje profesinės karo tarnybos karių skaičių planuojama padidinti iki 535 000.¹⁸⁸ Teigiama, jog profesinė karo tarnyba stiprinama dėl sparčiai augančio karinės technikos kompleksškumo, tokiu atveju šauktiniams lieka tik žemesnio lygmens pozicijos.¹⁸⁹ Anot Keith B. Payne, profesionali kariuomenė, kuriai svarbus prestižas savo valstybėje, yra linkusi atsargiau vertinti galios panaudojimą nei ideologiškai ar religiniu pagrindu motyvuoti šauktiniai.¹⁹⁰ Remiantis šiomis Keith B. Payne išvalgomis, galima teigti, jog karinių pajėgų profesionalėjimas – teigiamas aspektas NATO atgrasymo strategijos perspektyvoje.

Rusijos diskurse karinių pajėgų moralinį – idėjinį pagrindą siekiama stiprinti propaguojant vadinamas „rusiškašias dvasines ir moralines“ vertybes. Teigiama, jog karinės kultūros pagrindas toks pats kaip visos Rusijos: ortodoksų tikėjimas, tėvynės puoselėjimas ir gynyba, istorinis kultūrinis paveldas, kuris grindžiamas Rusijos, kaip didžiosios galios idėja.¹⁹¹ Toks karinių pajėgų moralinis – idėjinis pagrindas prisideda prie anksčiau aptarto geopolitinio aspekto – geopolitinės regiono svarbos ir absoliučių tikslų išskelimo. Būtent toks idėjinis pagrindas stiprina keliamų tikslų absoliutų pobūdį, kuriant nuostatas, jog vardan siekiamų tikslų galima itin daug paaukoti.

Apibendrinant, efektyvinant NATO atgrasymo strategiją, svarbu atsižvelgti į tai, jog Rusijos karinės pajėgos itin menkai kontroliuojamos civilinės valdžios, todėl gali griebtis oportunistinių sprendimų, ypač turint omenyje tvirtą idėjinį pagrindą, visgi, teigimas aspektas – judėjimas link profesionalios kariuomenės, sudarysiantis sąlygas racialesniam jėgos, galios panaudojimo vertinimui.

¹⁸⁷ Janina Šleivyte, *Russia's European Agenda and the Baltic States*, London and New York: Routledge, 2010, 75.

¹⁸⁸ Денис Тельманов, “Двойной контракт”, 2014 – 12 – 24, <http://www.gazeta.ru/politics/2014/12/23_a_6356509.shtml>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

¹⁸⁹ Ten pat.

¹⁹⁰ Keith B. Payne, 407.

¹⁹¹ Old.redstar.ru, “Духовная Основа Воинской Культуры”, <http://old.redstar.ru/2011/01/29_01/2_01.html>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].

4. Pagrindiniai NATO atgrasymo strategijos principai

NATO, remdamasi demokratiniais principais, kaip būdą atgrasyti Rusiją nuo priešišku veiksmų mato dialogo platformą, kur galima sutarti dėl interesų, subalansuoti veiksmus, kur nesivadovaujama nulinės sumos žaidimo logika. Tikimasi, jog dialogo būdu galima išspręsti nesutarimus, priešišku interesų susikirtimus ir tokiu būdu panaikinti prielaidas priešiškiems veiksams.

NATO atgrasymo strategija taip pat koncentruojasi ties konvencinių karinių priemonių pasitelkimu. Vadovaujamosi principu, jog nepakeičiamą indėlį į efektyvų atgrasymą nuo įvairaus spektro grėsmių įneša būtent konvencinės pajėgos, kurių efektyvumą stiprina Aljanso struktūros bei procedūros, vienijančios pajėgas. Konvencinės pajėgos Aljanse vertinamos kaip tos, kurias galima lanksčiai panaudoti, kurių pagrindu Aljansas turi daugybę variantų atsakyti į nenumatytus atsitikimus, tuo pačiu užtikrinant NATO bendrumą bei gebėjimą atsakyti į kiekvienos sąjungininkės saugumo srities iššūkius.

NATO Generalinio sekretoriaus Jens Stoltenberg teigimu, pasiruošusios reaguoti konvencinės pajėgos – esminis atgrasymo strategijos elementas, parodantis, jog Aljansas yra pasirengęs apginti visas sąjungininkes prieš bet kokią grėsmę, nesvarbu iš kur kylančią, o efektyviai įgyvendinus pirminį pasipriešinimą, rodomas ryžtas stiprinti atsaką.¹⁹² Dažnai pažymima, jog Rusijos atgrasymui sustiprinti reikšmingos įtakos turi rytinėse Aljanso šalyse įsteigtos NATO vadavietės, vykdomos pratybos bei mokymai, stiprinantys sąjungininkių tarpusavio sąveikos galimybes.¹⁹³ Galima teigti, jog vystant atgrasymo strategiją vadovaujamosi atgrasymo baudžiant (angl. *deterrence by punishment*) logika, teigiant, jog jei bus imtasi priešišku veiksmu, į juos bus kaip reikiant atsakyta.

Kitas NATO atgrasymo doktrinos aspektas – priešraketinė gynyba, šiuo atveju pabrėžiant atgrasymo paneigiant priešišku veiksmu sėkmę (angl. *deterrence by denial*) aspektus. Pažymima, jog priešraketinė gynyba – itin svarbus kolektyvinio įsipareigojimo elementas, papildantis NATO atgrasymą bei gynybą. Lisabonoje sąjungininkės sutarė, jog priešraketinės gynybos pajėgumai, apgaubiantys bei suteikiantys apsaugą visoms NATO Europos šalių gyventojams, teritorijoms bei pajėgoms, prieš grėsmę, kurią kelią balistinių raketų įsigijimų plėtra, tai grindžiant Aljanso bendrumu, solidarumu, naštos pasidalijimu. Tikimasi, jog priešraketinės gynybos pajėgumai apsunkins priešininko planavimo galimybes, sumažins Aljanso patiriamą žalą kilus priešiškiems

¹⁹² Aaron Mehta, “At NATO, a Focus on Modern Deterrence”, 2016 – 02 – 10, <<http://www.defensenews.com/story/defense/international/europe/2016/02/10/nato-focus-modern-deterrence/80164930/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 20].

¹⁹³ North Atlantic Treaty Organization, “21st Century Deterrence: Remarks by NATO Deputy Secretary General Alexander Vershbow at the Snow Meeting in Trakai, Lithuania” 15 January 2016, <http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127099.htm> [Žiūrėta 2016 – 02 – 01].

veiksmams, praplečiant sprendimo laisvę bei turimo laiko tarpą. Galima teigti, jog remiamasi kiekybine žalos skaičiavimo logika, manant, jog ja vadovausis ir priešininkas – vyrauja įsitikinimas, jog priešininkas, paskaičiavęs žalą ir naudą bei pamatęs, jog žala bus ženkliai didesnė, nesiims Aljansui nepalankių veiksmų. NATO atgrasymo strategija remiasi prielaida, jog viskas ko reikia atgrasymui – akivaizdžiai parodyti atitinkamą kiekį savo turimos galios, o toliau, tol kol šalys veikia racionaliai, remiantis kaštų – naudos skaičiavimo logika, šalių karinis potencialas palaikys balansą, užtikrinant atgrasymą.¹⁹⁴

Kitas NATO strateginiuose dokumentuose minimų atgrasymo elementų, veikiančių kartu su konvencinėmis bei priešraketinės gynybos pajėgomis - branduoliniai ginklai. Daroma išvada, jog Aljanso branduolinių pajėgumų koncepcija yra efektyvus atgrasymo bei gynybos elementas. Nesitikima, jog branduolinio ginklo panaudojimas bus svarstomas artimoje perspektyvoje.¹⁹⁵ Pabrėžiama, jog strateginis branduolinis ginklas suteikia Aljanso šalims narėms saugumo garantą, čia svarbūs tiek JAV, tiek Jungtinės Karalystės, tiek Prancūzijos turimi pajėgumai.¹⁹⁶ Išryškėja svarbus naštos pasidalijimo aspektas – NATO atgrasymo strategijoje kuriama pozicija, jog atskirų šalių narių turimi pajėgumai garantuoja ir kitų šalių narių saugumą.

NATO diskurse tikinama, jog Aljansas įsipareigoja išlaikyti atitinkamą sudėtį branduolinių, konvencinių, priešraketinės gynybos pajėgumų atgrasymui ir gynybai, tam, kad įgyvendintų įsipareigojimus. Tikimasi, jog šis pajėgumų spektras užtikrins galimybę atsakyti į įvairaus spektro iššūkius, nenumatytus atsitikimus kompleksinėje, besikeičiančioje saugumo aplinkoje.¹⁹⁷ NATO strateginėje koncepcijoje, patvirtintoje 2010 m., vardijama, jog Aljansas, siekiant atgrasymo ir gynybos tikslų, pirma, išlaikys tinkamą branduolinių ir konvencinių pajėgumų balansą, antra, išlaikys galimybę vykdyti vienu metu dideles bendras operacijas bei kelias mažesnes operacijas vykdant kolektyvinę gynybą bei atsaką į krizę, trečia, vystys bei išlaikys mobilias konvencines pajėgas, gebančias vykdyti operacijas atsakančias į penktąjį straipsnį, ketvirta, vykdys mokymus, pratybas, planavimą, apsikeitimą informacija, penkta, vystys branduolinę gynybą, šešta, vystys priešraketinę gynybą – kaip esminį gynybos elementą, septinta, vystys pajėgumus atsakyti į chemines, biologines, radiologines, branduolines grėsmes, aštunta, vystys kibernetinius pajėgumus¹⁹⁸, devinta, stiprins

¹⁹⁴ NATO Review, “Deterrence: what it can (and cannot) do”, <<http://nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/deterrence-russia-military/EN/index.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 20].

¹⁹⁵ North Atlantic treaty Organization, “Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19-20 November 2010”, 14.

¹⁹⁶ Ten pat, 14.

¹⁹⁷ North Atlantic treaty Organization, “Deterrence and Defence Posture Review”, 2012 – 05 – 20, <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm?selectedLocale=en>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 21].

¹⁹⁸ North Atlantic treaty Organization, “Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19-20 November 2010”, 15

atsako į tarptautinį terorizmą galimybes, dešimta, atlieps kylančius energetinio saugumo iššūkius, stiprins kritinės energetikos infrastruktūros apsaugą, atsakys į besivystančių technologijų iššūkius, vienuolika, užtikrins atitinkamas išlaidas gynybai.¹⁹⁹

Svarbu pažymėti, jog NATO Velso viršūnių susitikime priimtas NATO Pasirengimo veiksmų planas (angl. *Readiness Action Plan*), kurioje papildoma atgrasymo strategija. Priimtas susitarimas stiprinti Aljanso pajėgų buvimą rytiniame flange: organizuoti daugiau mokymų, pratybų, signalizuoti pasirengimą atsakyti kilus krizei - buvimas stiprinamas tarptautinių pajėgų, technikos rotaciniu dislokavimu.²⁰⁰ Pabrėžiama, jog pratybų, mokymų mastas didinamas, tokiu būdu įtvirtinant Aljanso įsipareigojimo bendrai gynybai principą, bendrą atgrasymą prieš priešišku konvencinių pajėgų panaudojimą.²⁰¹ Visgi, matyti, jog esminis principas išlieka pastovus – remiamasi racionaliąja logika, kiti veikimo principai nėra svarstomi. Nepaisant to, dažnai pažymima, jog tai naujas atgrasymo posūkis NATO istorijoje pasibaigus Šaltajam karui. NATO generalinio sekretoriaus Jens Stoltenberg teigimu, tai geriausias būdas prisitaikyti prie modernios saugumo aplinkos.²⁰² Be to, tokiu būdu siunčiama žinia: ataka prieš vieną – ataka prieš visus.²⁰³ Visgi, čia bendro atgrasymo kontekste kyla problema – nėra vieningo balso, kas būtų efektyviausias atgrasymas. NATO šalys narės – Prancūzija, Vokietija, Jungtinė Karalystė, JAV – pabrėžia diplomatinių priemonių svarbą, tuo tarpu kitos NATO šalys narės reikalauja agresyvesnio atgrasymo.²⁰⁴

Apibendrinant, pagrindiniai NATO atgrasymo strategijos principai: didžiausias prioritetas teikiamas atgrasymo baudžiant (angl. *deterrence by punishment*) logikai, papildant atgrasymo paneigiant priešiškus veiksmu (angl. *deterrence by denial*) aspektu priešraketinės gynybos atveju; vadovaujamosi principu, jog veikėjai mąsto racionaliai; remiamasi kaštų – naudos skaičiavimo logika; siekiama parodyti įsipareigojimą bendrai gynybai. Svarbu tai, jog nors ir vadovaujamosi šiais nusistovėjusiais principais, susiduriama su vieningo šalių narių balso problema. Taip pat matyti, jog nesvarstoma, kokia logika vadovautųsi priešininkas, menkai atsižvelgiama į racionalią priegą keičiančią hibridinių veiksmų naudojimo taktiką.

¹⁹⁹ Ten pat, 17.

²⁰⁰ Alberto Perez Vadillo, “From Munich to Warsaw: NATO rethinks deterrence”, 2016 – 02 – 12, <<http://www.basicint.org/blogs/alberto-perez-vadillo-eu-non-proliferation-consortium-researcher/02/2016/munich-warsaw-nato>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 21].

²⁰¹ NATO Review, “Securing the Nordic-Baltic region”, <<http://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/security-baltic-defense-nato/EN/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 22].

²⁰² Julian E. Barnes, “NATO Moving Toward New Deterrence Model”, 2016 – 02 – 10, <<http://www.wsj.com/articles/nato-moving-toward-new-deterrence-model-1455116033>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 22].

²⁰³ Ten pat.

²⁰⁴ NATO Review, “Securing the Nordic-Baltic region”, <<http://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/security-baltic-defense-nato/EN/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 22].

5. NATO atgrasymo strategijos trūkumai

Siekiant išryškinti NATO atgrasymo strategijos trūkumus Rusijos hibridinio pobūdžio grėsmių kontekste, remiantis darbe nagrinėtais aspektais, apibendrinamos NATO ir Rusijos pozicijos:

NATO	Rusijos pozicija
Dialogas atveria galimybes atgrasymo stiprinimui	Dialogas: Aljanso silpnumo požymis
	Rusijai būdingas uždaramas, savisauga, konservatizmas
	Vakarų – Rusijos ryšiai grįsti nepasitikėjimu
Tvirta atrama – konvencinės pajėgos, gebančios veikti efektyviai	Vakarai neįvertino Rusijos proveržio – Rusijos pajėgumai pranoksta NATO (tačiau tai nėra įsisąmonintas aspektas)
	Negebama padengti perimetro
Atgrasymo baudžiant (angl. <i>deterrence by punishment</i>) logika: į priešiškus veiksmus bus tinkamai atsakyta	Rusija turi patikimą priešraketinės gynybos sistemą
	Mažo masto konflikto periferijoje atveju nebūtų imtasi rimtų veiksmų, tik provokuojantis atsakas
Bendrumas, solidarumas, naštos pasidalijimas	Geriausia bendradarbiavimo forma – dvišalis bendradarbiavimas
	NATO šalys narės neturi savo balso, dominuoja JAV
	Naštos pasidalijimas nėra lygus – periferinės šalys naudojasi Aljansu, yra papildoma našta
Racionalaus veikimo logika, kaštų – naudos vertinimas	Valia priešintis nepaisant objektyvaus galių vertinimo
	„Veidrodinio atvaizdo“ koncepcija vertinant savo priešininkus
	Žvalgybos šališkumas, lojalumas režimui
	Nėra užtikinta karinių pajėgų civilinė kontrolė
	Stiprus karinių pajėgų veikimo idėjinis pagrindas

Atskirų šalių narių pajėgumai garantuoja ir kitų šalių narių saugumą	NATO šalys narės nėra vieningos projektuojant gynybinius pajėgumus už savo valstybės teritorijos ribų
Aljanso pajėgų rytiniame flange stiprinimas	Svarbiausios NATO šalys neskuba dislokuoti pajėgų Aljanso rytuose
	Geografiškai išplėsto (angl. <i>extended deterrence</i>) problematika
	Siekama silpninti Rusijos pozicijas tarptautinėje arenoje, taip pat Rusijos „saugumo zonoje“ – pažeidžiami esminiai Rusijos nacionaliniai interesai, kyla grėsmė nacionaliniam saugumui
Įsipareigojimas bendrai gynybai	NATO nesilaikys kolektyvinės gynybos principo, per menki įsipareigojimai

1 lentelė. NATO – Rusijos pozicijos (sudaryta darbo autorės)

	Ideologiniai aspektai
	Geopolitiniai aspektai
	Valdžios struktūros charakteristikos

Vertinant NATO – Rusijos pozicijas, matyti, jog vyrauja ideologiniai bei geopolitiniai aspektai. Visų pirma, ideologinė Rusijos ir NATO, Vakarų pasaulio priešprieša, lemia nepasitikėjimą, dialogo tarp šių pusių neefektyvumą. Rusija – uždara, suvereni, konservatyvi, o Vakarai – atviri, demokratiški, lankstūs. Rusija vadovaujasi nulinės sumos žaidimo logika, nemanant, jog dialogas gali būti tinkama platforma nesutarimams, priešiškiems interesų susidūrimams spręsti. Veikiau priešingai, remiantis ideologinėmis priešpriešomis, Rusija dialogą vertina kaip NATO intervencijos, įtakos primetimo Rusijai būdą, siekiant pažeisti Rusijos galią, vietą tarptautinėje arenoje. Be to, itin svarbu tai, jog neigiamai vertinama demokratiniai atributus, tame tarpe ir dialogą, kaip sprendimų platformą, Rusija įžvelgia NATO silpnybę – remiantis Rusijoje vyraujančiu diskursu, NATO, atnaujindama dialogą, kviesdama Rusiją sėsti prie bendro stalo ir kalbėtis, rodo savo silpnybę, nesugebėjimą veikti savarankiškai.

Antra, NATO pabrėžiamą konvencinių pajėgų efektyvumą Rusija vertina kaip nepagrįstą. Anot Rusijos, Vakarai skyrė per mažai dėmesio Rusijos karinių pajėgų proveržiui – kai Rusija stiprino, modernizavo savo pajėgas, Vakarai jas tik silpnino. Tokiu būdu Rusijoje kuriamas ideologinis įsitikinimas, jog Rusija, ilgą laiką buvusi pralenkta, pagaliau pati galia lenkia savo

priešininkus. Be to, Rusijoje tai kelia tam tikrą euforijos jausmą, kadangi sąmonėje buvo įsitvirtinusi pozicija, jog Rusija silpnesnė, nemoderni, o dabar pradėdama tikėti savo galia. Be to, Rusijos diskurse pažymima, jog NATO pajėgos nėra pajėgios padengti viso NATO perimetro. Tiesa, Rusijos diskurse pabrėžiamas įdomus aspektas, jog dėl ilgą laiką vyravusio netikėjimo savo galia, rusų sąmonėje dar nėra įsitvirtinęs savo galios pranašumo vertinimas. Šie aspektai daro neigiamą įtaką atgrasymo perspektyvai, Rusija linkusi vis labiau tikėti savo galia, nepaisant racionalių kaštų – naudos skaičiavimų.

Trečia, Rusijoje netikima Aljanso atgrasymo baudžiant (angl. *deterrence by punishment*) galimybėmis. Rusijos nuomone, šalis turi pakankamai patikimus priešraketinės gynybos pajėgumus, gebančius atremti galimus priešiškus didesnio masto Aljanso veiksmus. O įvykus mažesnio masto susirėmimui, netikima, jog NATO imsis didesnio masto veiksmų, tikima, jog bus apsiribota provokacijomis. Taip pat Rusija įsitikinusi, jog Aljansas neveiktų bendrai, šalys narės nebūtų suinteresuotos siųsti savo pajėgas už valstybės teritorijos ribų.

Ketvirta, NATO atgrasymo strategija remiasi bendrumo, solidarumo, naštos pasidalijimo principais. Rusija, savo ruožtu mano, jog tai tėra iliuzija – teigiama, jog naštos pasidalijimas nėra lygus, siekiama diskredituoti Aljanso periferines šalis. Taip pat tikinama, jog NATO šalys narės neturi savo balso, o dominuoja JAV. Galima teigti, jog išreiškiant tokią poziciją, siekiant remtis dvišaliu bendradarbiavimu, o ne Aljanso platforma, Rusija siekia paneigti vieną iš NATO atgrasymo strategijos ramsčių.

Penkta, itin svarbus NATO atgrasymo strategijos bei Rusijos logikos prasilenkimo aspektas – racionalus veikimas, kaštų – naudos vertinimas. Remiantis Rusijos ideologine pozicija, šalis turi pakankamai valios priešintis, nepaisant objektyvaus galios vertinimo. Tikima, jog kiekvienas priešininkas turi savo silpnybių, todėl priešintis tikrai yra galimybių. Prie tokio vertinimo prisideda ir žvalgybos institucijų charakteristikos, nulemiančios informacijos šališkumą, kuria remiantis priimami svarbiausi sprendimai. Valia priešintis - itin svarbus ideologinis aspektas, pakertantis esminį NATO atgrasymo strategijos elementą – racionalaus veikimo logiką, įsitikinimą, jog tokia logika vadovaujama visuotinai.

Šešta, kalbant apie hibridinių veiksmų atgrasymą NATO rytinėje dalyje, išryškėja geopolitiniai aspektai. NATO bandymai užtikrinti kolektyvinę gynybą, Rusijos neįtikina. Rusijos diskurse vyrauja pozicija, jog nebus laikomasi kolektyvinės gynybos principo, viena to priežasčių – geopolitinių interesų stoka iš NATO šalių narių pusės. Tuo tarpu Rusijos geopolitiniai interesai regione itin stiprūs, turintys tam tikrų absoliučių tikslų požymių.

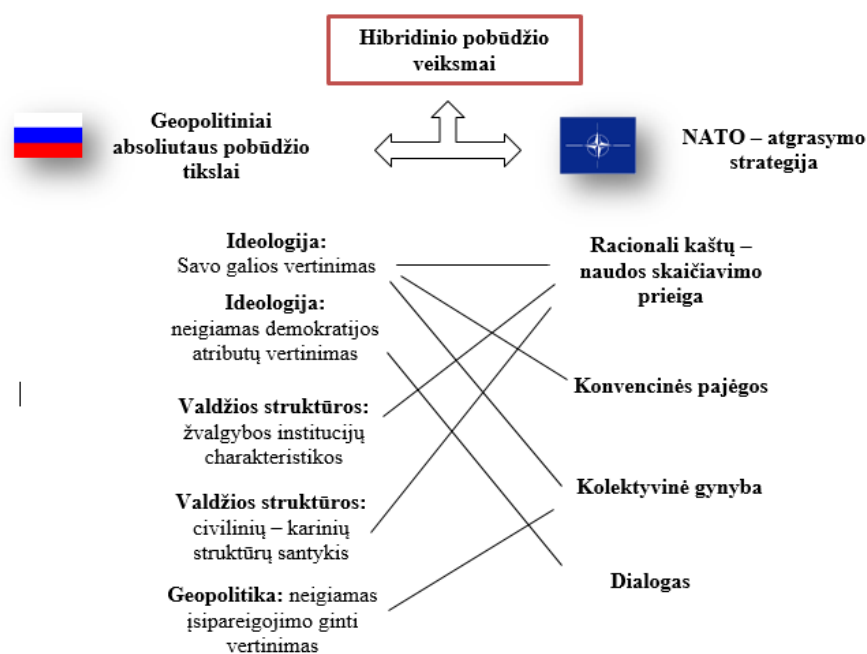
Apibendrinant, ryškiausias pastebimas trūkumas – NATO remiasi konvencinio konflikto atgrasymo logika, nebandoma pritaikyti atgrasymo hibridinio konflikto atveju. Taip, konvencinio didelio masto konflikto atveju atgrasymo strategija, vadovaujantis racionalia kaštų – naudos logika

būtų pakankamai efektyvi, tačiau kalbant apie hibridinio pobūdžio veiksmų atgrasymą, kur būdingos kitos atgrasymo skaičiavimo dimensijos, Rusijos atveju – ideologija, geopolitiniai aspektai, valdymo struktūrų charakteristikos – atsiranda pakankamai argumentų prieš atgrasymo strategijos efektyvumą.

6. NATO atgrasymo strategijos pritaikymas Rusijos hibridinių veiksmų atveju

Identifikavus esminius NATO atgrasymo strategijos trūkumus Rusijos hibridinių grėsmių atveju, natūraliai kyla paskutinis klausimas – kaip pritaikyti NATO atgrasymo strategiją, siekiant didesnio jos efektyvumo?

Visų pirma, remiantis atlikta analize, galima sudaryti Rusijos sampratos modelį santykyje su

3 paveikslas. Nagrinėtų veiksnių sąsajos

NATO atgrasymo strategija. Šiuo atveju modelio centre atsiduria geopolitiniai aspektai – Rusija kelia priešiškus absoliutaus pobūdžio geopolitinius tikslus, suteikdama ją supančiam regionui geopolitinę svarbą, siekdama tapti lyderiaujančia valstybe tarptautinėje arenoje. Norint įgyvendinti šiuos tikslus susiduriama su konfrontacija – NATO plečia savo partnerystės ribas,

stiprina rytinį Aljanso bloką, todėl Rusijos interesai suponuoja agresyvią politiką NATO atžvilgiu. NATO, savo ruožtu, pasitelkia atgrasymo nuo agresyvių veiksmų strategiją, besiremiančią dialogu, konvencinėmis priemonėmis, bendros gynybos idėjomis. Šios NATO atgrasymo priemonės neutralizuojamos Rusijos ideologiniais, geopolitiniais, valdžios struktūroms būdingais aspektais, kas lemia NATO atgrasymo strategijos neefektyvumą, be to, galima teigti, jog net skatina imtis hibridinio pobūdžio veiksmų. Matyti, jog tiek analizuoti aspektai – ideologiniai, geopolitiniai, valdžios struktūrų charakteristikos – glaudžiai susiję – vienas kitą stiprina, kartu veikdami dar reikšmingą įtaką atgrasymo strategijai. Taigi, siekiant NATO atgrasymo strategijos efektyvumo hibridinių grėsmių, kylančių iš Rusijos atveju, svarbu atsižvelgti į minėtus ideologinius, geopolitinius, valdžios struktūroms būdingus veiksnius.

Atsižvelgiant į ideologinius aspektus, anot Keith B. Payne, būtina įvertinti priešininko supratimą, motyvaciją, o taip pat ir savo paties ideologines nuostatas, kurios gali lemti neteisingą priešininko supratimą.²⁰⁵ Vertinant tai, jog Rusija demokratinius atributus – būtent dialogą, interesų balansavimą - vertina kaip silpnumo požymį arba bandymą tokiais kanalais daryti įtaką, NATO atgrasymo strategijoje turi būti ieškoma kitų komunikavimo kanalų. Atlikta analizė rodo, jog Rusija itin palankiai vertina dvišalį bendradarbiavimą. Žinoma, tai galima vertinti kaip būdą skaldyti Aljansą, tokiu būdu silpninant kolektyvinės gynybos principą, solidarumą, bendrumą, o tuo pačiu ir patį Aljansą. Nepaisant to, dvišalio bendradarbiavimo platforma būtų palankesnė komunikavimo su Rusija palaikymui, siekiant adekvataus interesų, veiksmų vertinimo. Pabrėžtina, jog nors komunikavimo platforma kistų, dvišalio bendradarbiavimo atveju būtų būtina užtikrinti bendros NATO šalių narių pozicijos laikymąsi, tam, kad būtų išsaugoti solidarumo, kolektyvinės gynybos principai.

Kitas svarbus ideologinis aspektas – savo galios vertinimas. Šiuo metu Rusijoje klostosi perdėtas pasitikėjimas savo galia, valia priešintis adekvačiai neįvertinus kaštų – naudos. Tokia pozicija sukelia papildomą grėsmę, jog nepaisant atgrasymo pastangų, bus imtasi konfliktinių veiksmų. Tam itin palanki hibridinio konflikto prieiga, kadangi šiuo metu NATO atgrasymo strategija koncentruojasi ties konvenciniais pajėgumais, o V. Gerasimovo apibrėžtuose pirmame bei antrame konflikto etape, kai konfliktas eskaluojamas dar nesiimant didesnio masto konvencinių priemonių, nėra taikomos atgrasymo priemonės – čia yra silpnoji pusė, kurią mato Rusija. Be to, Rusija, tikėdama savo galia, nesibaimintų pasiekti kitą etapą, kai įsitraukia platesnio masto konvencinės pajėgos. Atsižvelgiant į šiuos aspektus, siekiant sėkmingo atgrasymo, NATO turėtų formuoti aišką savo poziciją ir nekonvencinių grėsmių atžvilgiu, pabrėžti savo gebėjimus efektyviai veikti ir kilus tokio pobūdžio grėsmėms. Be to, kaip primena Keith B. Payne, būtina įsivertinti ir savo ideologines nuostatas. Šiuo atveju svarbu tinkamai įvertinti, neturint išankstinio nusistatymo, Rusijos bei savo pajėgų galimybes, nustačius trūkumus, stiprinti bei tobulinti pajėgumus bei komunikuoti pasiekimus šioje srityje.

Vertinant geopolitinius aspektus itin aštrus NATO atgrasymo strategijos patikimumo klausimas. Kylant geografiškai išplėsto (angl. *extended deterrence*) problematikai, nedidelio masto hibridinio pobūdžio veiksmai būtų itin veiksminga strategija Rusijai. Tai itin svarbu turint omenyje tai, jog Rusija netiki geopolitiniu NATO šalių narių artumu, manoma, jog šalys narės viena kitai tolimos, nėra bendro įsipareigojimo gynybai, solidarumo, tolygaus naštos pasidalijimo. Atgrasymo patikimumo nedidina net rotacinių pajėgų siuntimas į NATO periferines šalis - tai sietina su Rusijos ideologiniu pasitikėjimu savo galia. Be to, Rusijoje vyrauja nuostatas, jog NATO nesiimtų bendrų

²⁰⁵ Keith B. Payne, 406.

veiksmų kilus mažesnio masto konfliktui Aljanso periferijoje, vyktų tik provokacijos, nes šalys narės nenorėtų siųsti savo pajėgų už savo valstybės ribų, nebūtų priimtas bendras sprendimas. Atsižvelgiant į šiuos aspektus, pritaikant NATO atgrasymo strategiją, galimi keli sprendimai: peržiūrėti ir apibrėžti kolektyvinės gynybos atvejus, aiškiai nurodant kokių atveju būtų imtasi atitinkamų adekvataus masto veiksmų, taip per peržiūrėti sprendimo priėmimo procesą, siekiant efektyvaus bei greito sprendimo priėmimo, trečia, svarbu užtikrinti periferinę gynybą, stiprinant NATO išorės sieną turinčių šalių narių pajėgumus (ne tik dislokuojant sąjungininkių pajėgas), siunčiant žinią, jog periferijos šalys narės, veikdamos bendrai su Aljansu, yra pasiruošusios atitinkamai gynybai.

Vienas sunkiausių uždavinių pritaikyti NATO atgrasymo strategiją atsižvelgiant į įžvalgas gautas vertinant valdžios struktūrų charakteristikas. Valdžios struktūrų charakteristikos išimtinai vidinis valstybės aspektas. Žvalgybos institucijų lojalumas režimui, galimai netikslios, dirbtinai rastos informacijos teikimas, pervertinant savo galią bei neįvertinant kitos pusės pasiryžimų, gali būti tik menkai pakoreguojamas. Vienas iš būdų – keisti komunikavimo kanalus ir stebėti pokyčius, tokiu būdu pritaikant informacijos sklaidos srautus.

Išvardinto priemonės efektyviai patobulintų NATO atgrasymo strategiją NATO – Rusijos kontekste, hibridinių grėsmių atveju. Pabrėžtina, jog nebandoma paneigti, kad racionalia prieiga paremta atgrasymo strategija yra reikalinga, taip, ji būtina, tačiau svarbu neapsiriboti vien racionalia mąstymo logika, grįsta kaštų – naudos analize, svarbu matyti platesnį vaizdą, įvertinant ir ne tik racionaliai suprantamus, aiškiai įvertinamus aspektus, tai ypač svarbu susiduriant su kintančia, nepastovia, vis naujų iššūkiu atnešančia tarptautine saugumo aplinka.

IŠVADOS

Pritaikyto atgrasymo (angl. *tailored deterrence*) teorinio analizės modelio taikymas, atliekant diskurso analizę padėjo išvelgti naujų aspektų, kuriuos užgožia vyraujantis rėmimasis klasikinio atgrasymo modeliu. Tai itin aktualu NATO – Rusijos kontekste, siekiant atliepti hibridines grėsmes, kurios nėra klasikinio, racionaliai įvertinamo pobūdžio. Pritaikyto atgrasymo teorija (angl. *tailored deterrence*) remiantis atliktas tyrimas patvirtina prielaidą, jog šalia klasikinės racionaliosios atgrasymo logikos, reikia atsižvelgti ir į idėjinius, neracionaliosios erdvės aspektus. Hibridinių grėsmių kontekste NATO – Rusijos atveju, svarbu atsižvelgti ir į – ideologiją, geopolitinių aspektų vertinimą, reikšmingas, atgrasymui įtaką darančias valdžios struktūrų charakteristikas. Tyrimo rezultatai rodo, jog Aljanso atgrasymo strategija nėra efektyvi vertinant Rusijoje vyraujančią atsaką į Aljanso atgrasymo ramsčius, grįstus racionalaus mąstymo prielaidomis.

Galima išskirti svarbiausius aspektus: **pirma**, Rusija vadovaujasi nulinės sumos žaidimu, itin neigiamai vertina demokratinius atributus, kuriais vadovaujasi Aljansas – dialogas su NATO vertinamas kaip nepatikima bendravimo platforma, tuo pačiu dialogo įvaizdį siejant su Aljanso silpnybe, neryžtingumu; **antra**, Rusija pradeda tikėti savo konvencinių pajėgų pranašumu, tokiu atveju pervertinant savo galimybes, nesiremiant racionalių kaštų – naudos vertinimu; **trečia**, vertinant geopolitinius aspektus, Rusija netiki Aljanso įsipareigojimu ginti, netiki kolektyviniu gynybos pagrindu, juolab Aljanso gebėjimu apginti visą perimetrą, kas suponuoja agresyvesnius veiksmus; **ketvirta**, atgrasymą neigiamai veikia Rusijos geopolitinių interesų pobūdis, vis labiau tampantis absoliučiu, kuomet siekiant įgyvendinti geopolitinius interesus, nesibijoma galimos didelės žalos; **penkta**, Rusijos žvalgybos institucijos, teikiančios grėsmių vertinimą, linkusios vadovautis „veidrodinio atspindžio“ logika, matant grėsmes ten, kur jų nėra, tinkamai neįvertinant pajėgumų, informaciją teikiant atsižvelgiant į ideologinių nuostatų poreikį, nenukrypstant nuo lojalumo režimui gairių; **šešta**, racionaliai atgrasymo strategijai neigiamą poveikį daro menka civilinė karinių pajėgų kontrolė, tokiu atveju galimi neracionalūs, nesankcionuoti sprendimai, didelis visuomenės pasitikėjimas jėgos struktūromis įgalina racionaliai nepagrįstiems veiksams. Visi šie išvardinti aspektai dar neigiamą įtaką NATO atgrasymo strategijai, kuri tampa neefektyvi, neatliepanti hibridinių grėsmių pobūdžio, racionaliai nepagrindžiamų aspektų.

Atsižvelgiant į išvardintus aspektus, matant didžiausius trūkumus, NATO atgrasymo strategiją galima pritaikyti konkrečiam veikėjui – šiuo atveju Rusijai – turint omenyje hibridinio pobūdžio strategiją. Įvertinus atlikto tyrimo rezultatus, NATO atgrasymo strategijos efektyvumui

pasiekti svarbu įvertinti Rusijoje vyraujančius ideologinius aspektus, ieškoti kitokių bendravimo su Rusija platformų, kitų komunikavimo kanalų, visgi, nepažeidžiant Aljanso solidarumo principo, kuris turėtų būti tik dar labiau stiprinamas. Taip pat reikšminga būtų ieškoti aiškių būdų, veiksmų užtikrinant kolektyvinę gynybą ir mažo masto nekonvencinių grėsmių atveju. Stiprinti naštos pasidalijimo aspektus, plėsti Aljanso periferinių šalių pajėgumus. Be to, svarbu stebėti, kiek įmanoma, komunikavimo procesus, jų įtaką valdžios struktūrų teikiamiems grėsmių vertinimas, o atsižvelgiant į gautas išvalgas, keisti komunikavimą, informacijos sklaidą. Pabrėžtina, jog išvardinti apibendrinti, o darbe plačiau pristatyti, pasiūlyti NATO atgrasymo strategijos pritaikymo būdai nepaneigia racionaliosios priegos svarbos, bet reikšmingai ją praplečia, padeda susidaryti išsamų spektrą galimų atgrasymo priemonių, stiprinant strategijos efektyvumą bei atliepimą konkrečiam veikėjui bei kintančiai saugumo aplinkai.

Atlikta analizė ir išskirti NATO atgrasymo strategijos efektyvinimo būdai rodo empirinę šio darbo reikšmę. Visų pirma, parodant, jog nebūtinai tai, kas atrodo veiksminga, iš tiesų veikia – tokiu būdu sukeliant papildomų klausimų, kurie verti gilesnio svarstymo. Reikšminga ir tai, jog atgrasymo strategijos efektyvinimo būdai itin aktualūs artėjant NATO viršūnių susitikimui Varšuvoje, vykstančiame šių metų liepos pradžioje. Darbe pagrindžiama idėja, jog reikalingas naujas, išplėstas vertinimas, kitų veikėjų matymas, ypač sparčiai besikeičiant tarptautinei saugumo aplinkai, kelia naujas idėjas, kvestionuojant įprastas prielaidas.

Šalia praktinės reikšmės, teorinio požiūriu darbe taikyta Keith B. Payne pritaikyto atgrasymo (angl. *tailored deterrence*) samprata prisideda prie šio modelio praktinio taikymo plėtros, pritaikyto atgrasymo teorijos plėtros. Dažnai bijomasi, jog pritaikytas atgrasymas nuves į itin išplėstus veikėjų, jų veiksmų, idėjų tyrimus. Visgi, pritaikyto atgrasymo teorinės rėmas numato ir būdus, išskiriant svarbiausius aspektus, kas atlikta ir šiame darbe, filtruojant esminius vertinamuosius veiksnius. Galima teigti, jog pritaikyto atgrasymo teorinio modelio plėtra itin svarbi gilesniam veikėjų supratimui, įnešant naujų išvalgų vyraujančio klasikinio racionalaus atgrasymo logikos kontekste, kvestionuojant kaštų – naudos skaičiavimo pagrindus, kurie dažniausiai priimami kaip savaime suprantami. Taigi, teoriniu požiūriu, atliktas darbas kelia reikšmingus naujo pobūdžio teorinius klausimus.

Žinoma, darbe neišvengiamai susiduriama tiek su pritaikyto atgrasymo teorijos, tiek su taikytos metodologijos ribotumais. Darbe išskirti svarbiausi pritaikyto atgrasymo analizės aspektai – ideologija, geopolitiniai aspektai, valdžios struktūrų charakteristikos, todėl kritikai galėtų teigti, jog tik šie aspektai nesudaro pilnos veikėjo motyvacijų, veikimo logikos mozaikos. Taip, tiesa, tai riboja tyrimą, tačiau šiuo atveju svarbiausių aspektų analizė parodo reikšmingiausias charakteristikas, į kurias reiktų telkti didžiausią dėmesį. Žinoma, kitų aspektų analizė, kuriuos vardina ir Keith B. Payne – aktuali perspektyva ateities tyrimams, siekiant susidaryti dar platesnį vaizdą. Manau, jog itin

perspektyvi šiuo atveju būtų strateginės kultūros, kognityvinių, psichologinių aspektų analizė, kuri, tiesa, susiduria ir su kitų socialinių mokslų tyrimo laukais. Taigi, šiuo atveju išsiplėstų ir metodologijos ribos.

Šiame darbe taikyta kokybinė prieiga, atliekant diskurso analizę – metodologija, labiausi tikusi analizuojant idėjinius, suvokimo, subjektyvaus vertinimo aspektus – taip pat turinti savo trūkumų, kadangi tokiu atveju koncentruojamasi ties konkrečiu laikotarpiu, konkrečiu veikėju, einant į „gylį“, ne į „plotį“, todėl remiantis tokia metodologija, negalima daryti platesnių apibendrinimų. Visgi, taikyta metodologija geriausia įgalina įgyvendinti darbe keliamus uždavinius, pasiekti užsibrėžtą tikslą. O pritaikyto atgrasymo teorijos taikymo plėtra, atliekant vis daugiau atvejų analizių, įgalintų daryti platesnio masto išvalgas, brėžiant tam tikras būdingas, vyraujančias tendencijas, charakteristikas – vėlgi, matyti perspektyva ateities tyrimams.

Apibendrinant, atliktas darbas itin aktualus besikeičiančioje saugumo aplinkoje, sudarančioje pagrindą kvestionuoti seniai nusistovėjusias idėjas, prielaidas. NATO atgrasymo strategijos efektyvinimas matant išsamesnį kito veikėjo – šiuo atveju Rusijos - vaizdą bei tinkamai jį vertinant, atsižvelgiant į hibridinio pobūdžio iššūkius, kuria pamatą stabilesnei tarptautinei saugumo aplinkai. Be to, darbo praktinė bei teorinė reikšmė, įgalina kelti svarbius naujus klausimus, atsiveriant erdvei perspektyviems ateities tyrimams.

SUMMARY

Master thesis: “Hybrid Threats: The perspective of Deterrence in the context of NATO – Russia”.

The thesis focuses on NATO deterrence strategy in relation with Russia in the context of changing international security environment, evolving hybrid threats. The topic is of high importance, as we see that since the Ukraine crises, despite NATO attempts to strengthen deterrence posture by enhancing the visibility of conventional capacities in NATO border countries, increasing the number of exercises, as well as defense budgets, Russia keeps following aggressive foreign policy, especially emphasizing the importance of hybrid strategy.

The main purpose of the thesis is to find appropriate ways to adapt NATO deterrence strategy to make it effective and reliable. Seeking to achieve the purpose, objectives are the following: first, to analyze Russia hybrid threats strategy in order to single out the most important aspects in the context of deterrence; second, to analyze the impact of singled out aspects in case of Russia on the perspective of deterrence, basing the analysis on the tailored deterrence theory; third, to identify the shortages of current NATO deterrence strategy; fourth, to make recommendations, solutions how to enhance the effectiveness of NATO deterrence strategy in the context of Russia, evolving hybrid threats.

The theoretical basis of the thesis is tailored deterrence theory, which questions the rational, cost – benefit approach towards deterrence. According to the theoretical insights, deterrence should be adapted to specific threats, specific actors. Following the theoretical model, Russia hybrid strategy analysis helped to single out these main aspects, which are worth investigating – ideology, geopolitical aspect, characteristics of government structures. Discourse analysis was the main instrument to unlock these three factors.

Analysis showed that Russia does not see the NATO proposed solutions, such as dialogue, as an appropriate format of communication. Nevertheless, NATO outlines, that dialogue is an important deterring aspect. From the perspective of Russia, dialogue is an instrument of impact, as well as a sign of weakness and indecision. Moreover, Russia belief in state power, military capacity is significantly enhancing, outrunning the rational cost – benefit calculations. Regarding the geopolitical factor, collective defense, burden sharing in the Alliance, seems to be unconvincing, as many of the NATO member states has different geopolitical interest – the problem of extended deterrence evolves in the highest stance. In addition, Russia has important geopolitical interest in its neighborhood and these interest are considered to be more important than possible costs for the aggressive actions. Considering the governmental structures, state intelligence service is of high importance. Russia state intelligence services are usually characterized as being guided by ideological principles, loyalty

towards regime, seeking to provide the required information despite its accuracy. Keeping this in mind, it can be assumed, that threat assessment is based on inaccurate information, disturbing the balance of rational cost – benefit analysis. What is more, Russian armed forces are characterized by lack of civil control, enclosing an opportunity towards risky decisions.

On the basis of these insights, NATO deterrence strategy could be adapted to make it more effective, leading towards more stable international environment. NATO could incorporate new communication strategies – such as bilateral dialogue, which Russia prefers – however, keeping the united position of all member states, not undermining the solidarity of the Alliance. In addition, new ways to adapt collective defense mechanisms in case of hybrid threats should be found, enhancing NATO responsiveness. What is more, NATO should investigate the impact of communication strategies, showing its capabilities and determination to take appropriate actions in case of aggressive actions, on the assessment provided by Russian services, adapting the strategy to the following insights. And the main important aspect is not to look at deterrence only through the prism of rational cost – benefit calculation, it is necessary to adapt deterrence posture towards not always rational motivation or beliefs.

To sum up, the thesis is important in practical, as well as theoretical perspective. On practical basis, consideration of NATO deterrence strategy is of high importance keeping in mind the forthcoming NATO Summit in Warsaw. Solutions to adapt deterrence posture would enhance international stability, showing the full spectrum of deterrence perspectives. On theoretical basis, the thesis, based on tailored deterrence theory, contributes to the tailored deterrence theory development, raises new questions in the environment where rational, classical deterrence theory is prevailing.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Achen, Christopher H., Duncan Snidal, "Rational Deterrence Theory and Comparative Case Studies", World Politics, Volume 41, Issue 2, January 1989.
2. Bachmann, Sascha-Dominik, and Hakan Gunneriusson, "Hybrid wars: 21st Century's New Threats to Global Peace and Security", Scientia Militaria, Vol 43, No. 1, 2015.
3. Barnes, Julian E., "NATO Moving Toward New Deterrence Model", 2016 – 02 – 10, <<http://www.wsj.com/articles/nato-moving-toward-new-deterrence-model-1455116033>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 22].
4. BBC.com, "Profile: Russia's SVR intelligence agency", 2010 – 06 – 29, <<http://www.bbc.com/news/10447308>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 16].
5. Bernstein, Paul, "Rethinking Deterrence and Assurance", NDC Conference Report Research Division - NATO Defense College No. 04/15 – September 2015.
6. Berzins, Janis, „Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy“, National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, April, 2014.
7. Buckley, Edgar, and Ioan Pascu, "NATO's Article 5 and Russian Hybrid Warfare", Atlantic Council, 17 March 2015, <<http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-s-article-5-and-russian-hybrid-warfare>>, [Žiūrėta 2015 – 10 – 01].
8. European Parliamentary Research Service, "Understanding Hybrid Threats", June 2015, <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA\(2015\)564355_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA(2015)564355_EN.pdf)> [Žiūrėta 2015 – 09 – 15].
9. French, Julian Lindley, „NATO and New Ways of Warfare: Defeating Hybrid Threats“, NATO Defence College, Conference Report 03/15, May 2015.
10. Globalsecurity.org, "FSB History", <<http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/fsb.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 01].
11. Globalsecurity.org, "Main Intelligence Administration (GRU)", <<http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/gru.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 01].
12. Government.ru, <<http://government.ru/en/department/112/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 30].
13. Hoffman, Frank, „Hybrid vs. Compound war“, Armed Forces Journal, 2009.
14. Johnson, Dave, "Russia's Approach to Conflict – Implications for NATO's Deterrence and Defence", NATO defence College, Research Paper 111, Rome, April 2015.
15. Johnson, Michael, Terrence K. Kelly, "Tailored Deterrence: Strategic Context to Guide Joint Force 2020", National Defence University Press, 2014,

- <<http://ndupress.ndu.edu/Media/News/NewsArticleView/tabid/7849/Article/577524/jfq-74-tailored-deterrence-strategic-context-to-guide-joint-force-2020.aspx>>, [Žiūrėta 2016 – 01 – 11].
16. Knopf, Jeffrey W., “The Fourth Wave in Deterrence Research”, *Contemporary Security Policy*, Vol.31, No.1, April 2010.
 17. Lanoszka, Alexander, “Russian Hybrid Warfare and Extended Deterrence in Eastern Europe”, *International Affairs* 92: 1, 2016.
 18. Lantier, Alex, “New Strategic Document of Russian Federation: US and NATO Identified as Threats to National Security”, 5 January 2016, <<http://www.globalresearch.ca/new-strategic-document-of-russian-federation-us-and-nato-identified-as-threats-to-national-security/5499479>> [Žiūrėta 2016 – 01 – 10].
 19. Lasica, Lt. Col. Daniel T., “Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory”, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, 2009, <<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a513663.pdf>>, [Žiūrėta 2015 – 05 – 25].
 20. McCuen, Colonel John J., “Hybrid wars”, *Military Review*, March – April 2008. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/mccuen08marapr.pdf>>, [Žiūrėta 2015 – 05 – 24].
 21. Mehta, Aaron, “At NATO, a Focus on Modern Deterrence”, 2016 – 02 – 10, <<http://www.defensenews.com/story/defense/international/europe/2016/02/10/nato-focus-modern-deterrence/80164930/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 20].
 22. Morgan, Patrick M., “The State of Deterrence in International Politics Today”, *Contemporary Security Policy*, Vol. 33, No. 1, 2012, <<http://www.contemporarysecuritypolicy.org/assets/CSP-33-1%20Morgan.pdf>>, [Žiūrėta 2016 – 01 – 12].
 23. NATO Review, “Deterrence: what it can (and cannot) do”, <<http://nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/deterrence-russia-military/EN/index.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 20].
 24. NATO Review, “Securing the Nordic-Baltic region”, <<http://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/security-baltic-defense-nato/EN/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 22].
 25. North Atlantic Treaty Organization, “21st Century Deterrence: Remarks by NATO Deputy Secretary General Alexander Vershbow at the Snow Meeting in Trakai, Lithuania” 15 January 2016, <http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127099.htm> [Žiūrėta 2016 – 02 – 01].

26. North Atlantic Treaty Organization, “Deterrence and Defence Posture Review”, 20 May 2012, <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm?selectedLocale=en> [Žiūrėta 2015 – 10 – 01].
27. North Atlantic Treaty Organization, “Deterring hybrid warfare: a chance for NATO and the EU to work together?”, <<http://www.nato.int/docu/review/2014/Also-in-2014/Deterring-hybrid-warfare/LT/index.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 01 – 15].
28. North Atlantic Treaty Organization, “Doorstep statement by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the NATO-Russia Council meeting”, 20 April 2016, <http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_129999.htm>, [Žiūrėta 2016-04-25].
29. North Atlantic treaty Organization, “Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19-20 November 2010”.
30. Payne, Keith B. , “Understanding Deterrence”, *Comparative Strategy*, 30:05, 2011.
31. Pifer, Steven, “NATO’s deterrence challenge is conventional, not nuclear”, IISS, 07 April 2015, <<https://www.iiss.org/en/politics%20and%20strategy/blogsections/2015-932e/april-ea11/natos-deterrence-challenge-is-conventional-not-nuclear-a56d>>, [Žiūrėta 2015 – 10 – 01].
32. Russiandefpolicy.com, “Spies, Spetsnaz, and Snipers”, 2016 – 02 – 16, <<https://russiandefpolicy.wordpress.com/tag/gru/>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 15].
33. Schneider, Eberhard, “The Russian Federal Security Service under President Putin “, Kn. Stephen White (sud.), *Politics and the Ruling Group in Putin’s Russia*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
34. Šleivyte, Janina, *Russia's European Agenda and the Baltic States*, London and New York: Routledge, 2010.
35. Stefănescu, Daniel, “NATO strategy to defeat enemy forces in the hybrid war”, International conference of scientific paper AFASES, 2015 Brasov, Romania, 28-30 May 2015.
36. Stratfor.com, “Russia, reforming the GRU”, 2009, <<https://www.stratfor.com/analysis/russia-reforming-gru>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 01].
37. Trifonov, Denis, “Russian Intelligence Presence In The Cis”, 2003 – 12 -17, <<http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/8615-analytical-articles-caci-analyst-2003-12-17-art-8615.html>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 20].
38. Vadillo, Alberto Perez, “From Munich to Warsaw: NATO rethinks deterrence”, 2016 – 02 – 12, <<http://www.basicint.org/blogs/alberto-perez-vadillo-eu-non-proliferation-consortium-researcher/02/2016/munich-warsaw-nato>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 21].

39. Wales Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, 05 Sep. 2014, <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm> [Žiūrėta 2015 - 05 – 23].
40. Wei, MAJ Lee Hsiang, “The Challenges of Cyber Deterrence”, Pointer, Vol. 41, No. 1, 2014, <[http://www.mindef.gov.sg/content/dam/imindef_media_library/graphics/pointer/PDF/2015/Vol.41%20No.1/3\)%20V41N1_The%20Challenges%20of%20Cyber%20Deterrence.pdf](http://www.mindef.gov.sg/content/dam/imindef_media_library/graphics/pointer/PDF/2015/Vol.41%20No.1/3)%20V41N1_The%20Challenges%20of%20Cyber%20Deterrence.pdf)>, [Žiūrėta 2016 – 01 – 15].
-
41. “РФ на тропе "гибридной войны": вслед за Украиной и Сирией "под прицел" попала Европа”, 2016-03-31, <<http://segodnya.ua/politics/pnews/rf-na-trope-gibridnoy-voyny-vsled-za-ukrainoy-i-siriey-pod-pricel-popala-evropa-703888.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 10].
42. Gorchakovfund.ru, “Эксперты: Прорыва от заседания Совета Россия-НАТО ждать не стоит”, 2016 – 04 – 11, <<http://gorchakovfund.ru/news/18702/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].
43. Kgd.ru, “Большинство немцев считают, что Германия не должна защищать Польшу и страны Балтии от РФ”, 2016 – 04 – 26, <<http://kgd.ru/news/society/item/53367-bolshinstvo-nemcev-schitayut-cto-germaniya-ne-dolzha-zashhishhat-polshu-i-strany-baltii-ot-rf>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 12].
44. Klops.ru, ““Слон”: война России с НАТО может начаться около Калининграда”, 2015 – 12 – 09, <<https://klops.ru/news/politika/122188-slon-voyna-rossii-s-nato-mozhet-nachatsya-okolo-kaliningrada>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 19].
45. Lenta.ru, “Бортников, Александр”, <<https://lenta.ru/lib/14189041/>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 16].
46. Nicbar.ru, “Современная демократия в России”, <http://nicbar.ru/theoria_democracy12.html>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 05].
47. Old.redstar.ru, “Духовная Основа Воинской Культуры”, <http://old.redstar.ru/2011/01/29_01/2_01.html>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].
48. Pravda.ru, “Почему расширение НАТО представляет угрозу для России”, <<http://www.pravda.ru/news/world/15-03-1999/903901-0/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].
49. Regnum.ru, “Прием стран Прибалтики в НАТО был огромной ошибкой”, 2015 – 12 – 10, <<http://regnum.ru/news/polit/2032570.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 19].
50. Ria.ru, “Vox опубликовал "балтийский сценарий" войны между Россией и НАТО”, 2015 – 06 – 30, <<http://ria.ru/world/20150630/1104282917.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 11].
51. Ria.ru, “Эскобар: военная мощь России пугает НАТО”, 2015 – 05 – 01, <<http://ria.ru/world/20150501/1062072648.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 16].

52. Rusmi.su, “Об Исключении Прибалтики Из НАТО“, 2016 – 01 – 07, <<http://rusmi.su/news/01-2016/news7324.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].
53. Rusrand.ru, "Гибридная война", 2015,< <http://rusrand.ru/tv/meaning/gibridnaja-vojna>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 20].
54. Tvzvezda.ru, “Глобальная военная мощь РФ: чем российская армия сильнее китайской”, 2016 – 02 – 16, <<http://tvzvezda.ru/news/forces/content/201602160736-edxx.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].
55. Tvzvezda.ru, “Россия – самая мощная военная сила в Европе”, 2015 – 02 – 11, <<http://tvzvezda.ru/news/forces/content/201502110318-bnx3.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].
56. Vegchel.ru, “Нашей стране необходима оригинальная концепция распространения «мягкой силы»”, 2016, <<http://vegchel.ru/index.php?newsid=22339>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 20].
57. Versia.ru, “Америка готовится сдать Прибалтику русским”, 2016,<<https://versia.ru/amerika-gotovitsya-sdat-pribaltiku-russkim>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].
58. Viperson.ru, “Смирнов Сергей Михайлович – биография”, 2015 – 11- 18, <<http://viperson.ru/people/smirnov-sergey-mihaylovich>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 16].
59. Аналитик | Политика и экономика, “Россия против НАТО: кто сильнее?”, 2016 – 12 – 16, <<http://www.news-usa.ru/rossiya-protiv-nato-kto-silnee.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].
60. Артемьев, Александр, Полина Химшиашвили , “Первый после Крыма: чего ждать от возобновления работы Совета Россия–НАТО”, 2016 – 04 – 19, <<http://www.rbc.ru/politics/19/04/2016/571631229a79471eb2297216>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 26].
61. Бартош, Александр, “Гибридные войны будущего – прогнозирование и планирование”, 2014-12-19, <http://nvo.ng.ru/concepts/2014-12-19/1_war.html>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 02].
62. Бендер, Брайан, “Анализируя военную мощь России: секретное исследование Пентагона”, 2016 – 04 – 15, <<http://inosmi.ru/military/20160415/236146322.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].
63. Братерский, Александр, “НАТО боится за своих”, 2014 – 07 – 31, <http://www.gazeta.ru/politics/2014/07/31_a_6153261.shtml>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 12].
64. Взгляд, “Лавров: Россия не ищет врагов на международной арене”, 2016 – 02 – 04, <<http://vz.ru/news/2016/2/4/792243.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].
65. Гвоздев, Николас, “Российская демократия под микроскопом”, 2015-10-19, <<http://inosmi.ru/russia/20151019/230904638.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].

66. Герасимов, Валерий, “Ценность науки в предвидении: Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий”, 27 февраля 2013, <<http://www.vpk-news.ru/articles/14632>>, [Žiūrėta 2015 -10 – 03].
67. Гомзикова, Светлана, “Пора исправить ошибку Горбачева: Чем сегодня Россия может ответить на агрессивную политику НАТО”, 2015 – 12 – 23, <<http://svpressa.ru/war21/article/138968/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].
68. Горбулин, Владимир, ““Гибридная война” как ключевой инструмент российской геостратегии реванша”, 2015 – 01 – 23, <<http://gazeta.zn.ua/internal/gibridnaya-voyna-kak-klyuchevoy-instrument-rossiyskoj-geostrategii-revansha-.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 04].
69. Заквасин, Алексей, “Россия формирует стратегию «гибридной войны»”, 2016-03-01, <<http://rusplt.ru/society/rossiya-formiruet-strategiyu-gibridnoj-voyny-21778.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 02].
70. Иванов, Андрей, “Россия поразила НАТО военной мощью”, 2015 – 11 – 19, <<http://svpressa.ru/war21/article/136422/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 18].
71. Казаков, А.В., О.Н. Сазонов, С.Ф. Снигирев, “Расширение НАТО На Восток И Проблемы Безопасности России”, <<http://geopolitika.narod.ru/lessonhist/rasnato.vostok.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].
72. Кирпичёв, Вадим, “Возможна Ли Демократия В России?”, 2014 – 08 – 09, <<http://www.krugozormagazine.com/show/demokratiya.456.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].
73. Крючков, Игорь, “НАТО предлагает забытую идею Медведева”, 2016 – 04 – 21, <http://www.gazeta.ru/politics/2016/04/20_a_8188283.shtml>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 25].
74. Новицкий, Илья, “Совет Россия-НАТО: Западу нужна помощь России”, 2016 – 04 – 20, <<http://politikus.ru/articles/74658-sovet-rossiya-nato-zapadu-nuzhna-pomosch-rossii.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 26].
75. Одноколенко, Олег, “Россия и НАТО: бесперспективный диалог”, 2016 – 04 – 22, <http://nvo.ng.ru/concepts/2016-04-22/1_nato.html>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 25].
76. Останков В. И., А. В. Анастасин, “Россия и НАТО в современном мире: проблемы взаимоотношений и перспективы партнерства”, <<http://flot.com/publications/books/shelf/safety/5.htm>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].
77. Самойлов, Вячеслав, “Танки НАТО все ближе: Станет ли Прибалтика «фитилем» мирового конфликта?”, 2016 – 01 – 21, <http://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/tanki_nato_vse_blizhe_226.htm>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 16].

78. Сергеев, Юрий, “России нужна демократия. Но только своя!”, 2014 – 11- 08, <<http://politrussia.com/society/rossii-nuzhna-demokratiya-no-tolko-svoya-723/>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].
79. Смирнов, Сергей, “НАТО не способно защитить Восточную Европу от России”, 2016 – 02 – 26, <<https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2016/02/26/631557-nato-priznalo>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 11].
80. Стулов, М., “НАТО не способно защитить Восточную Европу от России – доклад”, 2016 – 02 – 26, <<https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2016/02/26/631557-nato-priznalo>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 17].
81. Сушенцов, Андрей, “Российская «гибридная война»: ничего нового”, 2015-03-07, <www.foreignpolicy.ru/analyses/rossiyskaya-gibridnaya-voyna-nichego-novogo/>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 02].
82. Тельманов, Денис, “Двойной контракт”, 2014 – 12 – 24, <http://www.gazeta.ru/politics/2014/12/23_a_6356509.shtml>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].
83. Тренин, Д.В., “Внешняя политика России в ближайшие пять лет: цели, стимулы, ориентиры”, 2016 0 94 – 29, <<http://www.globalaffairs.ru/global-processes/Vneshnyaya-politika-Rossii-v-blizhaishie-pyat-let-tceli-stimuly-orientiry-18128>>, [Žiūrėta 2016 – 05 – 01].
84. Указ Президента Российской Федерации от 31 декабря 2015 года N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации, <<http://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html>>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 03].
85. Указ Президента РФ от 31.12.2015 N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации", <https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_191669/>, [Žiūrėta 2016 – 03 – 01].
86. Чернов, Иван, “Наши самолеты выходили на учебную атаку”, 2016 – 04 – 14, <<http://www.vz.ru/society/2016/4/14/805293.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 16].
87. Эггерт, Константин, “Демократия в России победит, но это будет не завтра”, 2015 – 04 – 29, <<http://inosmi.ru/russia/20150429/227775399.html>>, [Žiūrėta 2016 – 04 – 15].